

Türk Ordusu Kurmaylık Eğitimi*

Turkish Army General Staff Officer Education

<https://doi.org/10.52792/tws.1132474>

Barış ATEŞ^{ID}

Araştırma Makalesi

¹ Dr. Öğr. Üyesi – Milli Savunma Üniversitesi ATASAREN Askeri Sosyoloji ABD.

ORCID: 0000-0001-8548-6924

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Barış ATEŞ

Bu makalede geçen görüşler yazarın kendisine aittir, hiçbir kişi ve kurumu bağlamaz.

E-posta/E-mail:

barisates@gmail.com

Geliş tarihi/Received:

17 Haziran 2022

Revizyon talebi/Revision

Requested:

22 Ağustos 2022

Son revizyon /Last revision:

29 Ağustos 2022

Kabul tarihi/Accepted:

26 Eylül 2022

Atıf/Citation:

Ateş, Barış. “Türk Ordusu Kurmaylık Eğitimi”. *Türk Savaş Çalışmaları Dergisi*, 3, no. 2 (2022): 103-128.

Özet

Türk kurmaylık eğitimi 1848’de Harbiye’nin devamı olarak Erkan-ı Harbiye (kurmaylık) sınıflarının oluşturulması ile başlamıştır. O tarihten itibaren sırasıyla Fransız, Alman ve Amerikan modellerine göre tasarlanan kurmay subay yetiştirme modelinin anlaşılabilmesi için eğitim-öğretim ilkeleri göz önünde bulundurulmalıdır. Bu makale nitelikli kurmay subaylar yetiştirmek için gereken akademik eğitim-askeri eğitim dengesi ve birbiriyle bağlantılı müfredat oluşturulması, dönüşümlü görev, ileri seviye subay eğitimine yeterli sayıda subayı tefrik etmek ve ayrıca eğitim-öğretim metodlarını birer değişken olarak kabul ederek kurmay subay yetiştirme modelini diğer ülkelerle karşılaştırmalı bir yöntemle analiz etmektedir. Çalışmanın temel argümanı kurmaylık eğitiminin temel değerlerinden zaman içerisinde taviz verilmesi nedeniyle ağır ancak durdurulamayan bir bozulma sürecine girdiği yönündedir. 2016 darbe girişimi sonrasında uygulanan yeni modelde geçmişin hatalarından ders alınarak etkin bir kurmaylık eğitimi yaratılabileceği öne sürülmektedir. Çalışmada arşiv belgeleri, resmi askeri yayınlar, konuyla ilgili yerli ve yabancı kaynaklar ve yabancı subaylarla yapılan mülakatlardan faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Ordusu, kurmay subay eğitimi, Harp Akademisi, elitizm

Abstract

Turkish general staff officer (kurmay) education began in 1848 with the formation of the Erkan-ı Harbiye classes as a follow-up of the Harbiye. In order to understand the kurmay education, which was modeled after the French, German and American models since then, its main principles should be taken into consideration. This article compares the general staff officer education model with other countries by considering the academic education-military education balance with an interrelated curriculum, rotational duty, raising a sufficient number of officers for advanced military education, and also teaching principles as variables. The main argument of the study is that owing to compromises made from its core principles over time, kurmay education was slowly but steadily degraded. It is proposed that the new model implemented after the 2016 coup attempt can be effective by taking lessons from past mistakes. This study used archival documents, official military publications, domestic and foreign sources related to the subject, and interviews with foreign officers.

Key Words: Turkish army, general staff officer education, Staff College, elitism.

* Bu makale yazarın, 16-17 Eylül 2021 tarihinde Milli Savunma Üniversitesi / İstanbul’da düzenlenen *Türk Askeri Eğitim Tarihi Sempozyumunda* sunduğu “Türk Ordusu Subay Eğitim ve Öğretim Sisteminin Karşılaştırmalı Bir Analizi” isimli bildiri tam metninin genişletilmiş ve güncellenmiş versiyonudur.

GİRİŞ

Kurmaylık, orduların büyümesi ve karmaşıklaşmasına paralel olarak gelişen ve bugünkü şeklini alan bir komuta-kontrol sistemidir. Komutanların eski çağlarda olduğu gibi tek başına bütün bir orduyu her yönüyle sevk ve idare etmesi imkânsız hale gelince komutanın bazı görevleri yakın çevresinde oluşan bir karargâha devredilmiştir. Bilgi birikimi ve iletişim imkanları arttıkça bu karargâh gelişerek bugün bildiğimiz genelkurmayla evrilmiştir. Ancak bu karargâh görevlerini yürütecek subayların seçimi, eğitimi, kariyer yönetimi bazı benzerliklere rağmen ülkeden ülkeye farklılıklar göstermektedir. Bazı ülkeler mümkün olduğunca çok sayıda subayı kurmaylık eğitimine alırken diğerleri daha elitist bir yapıda küçük bir grubu eğitmekte ve bu subayların kariyer planları diğerlerinden farklılaşmaktadır. Bu durum elbette askeri okul altyapısı, öğretim üyesi sayısı ve askeri kültür gibi değişkenlerden etkilenmektedir.

Türkiye’de de ordu, Yeniçeri ocağının kaldırılması ile birlikte Avrupa’daki modelleri örnek almıştır. Bu süreçte 1834’te Kara Harp Okulu (Harbiye) ve ardından 1845’de Harp Akademilerinin kurulması ile birlikte hem subaylar okullardan yetiştirilmeye başlanmış hem de teşkilat yapısı değişmiştir. Günümüz genelkurmay teşkilatının ilk nüvesi ise 1860 yılında oluşturulmuştur.¹ Yani kurmay subayların mezun olmaya başlaması ve genelkurmay teşkilatının kurulması yaklaşık olarak birbirine paralel yürümüştür.

Başlangıçtan itibaren kurmay subayların seçimi, eğitimi ve kariyer yönetimi farklı ülkelerin modellerinden etkilenmiştir. Nitekim kurmaylık sistemi için Fransız, Alman, İngiliz ve Amerikan modellerinden ve bu ülkelerin danışmanlarından istifade edildiği görülmektedir.² Ancak gerek arşiv kaynakları gerekse yapılan yenilik hareketlerinin sonuçlarına baktığımızda TSK’nın örnek aldığı modelleri kendi şartları içerisinde değiştirdiğini ve sonuçta ortaya karma bir modelin çıktığını söylemek mümkündür. TSK kurmaylık sisteminin son değişim dalgası 2016 yılında yaşanan darbe girişiminin ardından gerçekleşmiştir. Eğitimin süresi ve giriş şartları başta olmak üzere çok önemli birtakım değişiklikler yapılmıştır. Yeni sistemin ne oranda başarı sağlayacağına dair bir yorumda bulunmak için çok erkendir. Bununla birlikte akademinin tarihine bakmak ve geçmişte değişimi tetikleyen gelişmeleri ve sonuçlarını incelemek yeni oluşturulan/gelecekte kurulması planlanan eğitim modeli için çok önemli veriler sağlayabilir.

Ancak kurmaylık sistemine dair bir analizin anlamlı olabilmesi için önce bu eğitim sisteminin temel değişkenlerinin neler olduğu açıklanmalı ve ayrıca bu değişkenler diğer ülkelerle de karşılaştırılmalıdır. Etkin bir subay yetiştirme modelinin sadece askeri eğitimden ziyade subayları belirsiz bir geleceğe hazırlayan akademik eğitim ağırlıklı olması, subaylara ne düşüneceğinden ziyade nasıl düşüneceğini öğretmesi ve muhakeme yeteneğini geliştirmesi beklenmektedir.³ Elbette bu

¹ İhsan Hün, *Osmanlı Ordusunda Genelkurmayın Ne suretle Teşekkül Ettiği ve Geçirdiği Safhalar*, (İstanbul: Genelkurmay Basımevi, 1952), s.28.

² 2000’li Yıllarda Türk Harp Akademileri ve Kurmay Subay, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1992), s.2

³ Russell Parkin, *Introduction: Protean War and the Dilemma of Professional Military Education, Warfighting and Ethics*, Selected Papers from the 2003 and 2004 Rowell Seminars, Land Warfare Studies Centre, Canberra, July 2005, s.3. Anit Mukherjee, “Educating the Professional Military: Civil–Military Relations and Professional Military Education in India”, *Armed Forces & Society*, Cilt 44(3), 2018, 476-497, s.477. J.W Masland & L.I. Radway, *Soldiers and Scholars: Military Education and National Policy*, (Princeton University Press, 1957), s. 50.

yetenekler sadece askeri eğitimle kazandırılmaz. Buradan da anlaşılacağı üzere bu çalışmada akademik eğitimle askeri eğitim arasında net bir ayrım yapılmakta ve subayın belli standartlara dayalı olarak özellikle teknik alanda yürüttüğü faaliyetler askeri eğitim kapsamında değerlendirilmektedir. Buna karşın akademik eğitim ise subaylara belirsizlikle başa çıkma, soyut düşünme, muhakeme yeteneği kazandırma ve geleceğe hazırlama amacı güden dersleri kapsamaktadır. Dolayısıyla subayın sivil bir üniversitedeki akranları ile kıyaslanabilir dersleri alması gerekir. Bu noktadan hareketle etkili bir subay eğitim sistemi için (1) akademik eğitim-askeri eğitim dengesi, (2) subayın meslek hayatına yayılmış devamlı ve geniş kitlelere ulaşan bir eğitim sistemi, (3) mezuniyet sonrası kıta-karargâh görevleri arasında dönüşümlü görev, (4) eleştirel düşünceye yer veren eğitim yöntemleri temel değişkenler olarak belirlenmiştir.⁴ Söz konusu değişkenler kültürel, toplumsal ve kurumsal etkenlere bağlı olarak ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Örneğin, eleştirel düşünceye yer veren bir eğitim sistemi hem toplumsal hem de ordunun kurumsal yapısından etkilenmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada bir zorunluluk olarak disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmiştir.

Her rütbe ve görevin gerektirdiği yeni düşünce biçimleri, bilgiler ve yetenekler söz konusudur. Bundan dolayı kurmay okulları üç kademeli bir model izler. İşte bu üç kademeli modelde mümkün olduğunca fazla sayıda subayı eğitime almak ordular için ciddi bir zorluk olmaktadır. Çünkü yeterli altyapı, öğretmen ve süre konusunda kısıtlamalar vardır. Bundan dolayı elitist sistemlerde çok az sayıda subay yetiştirilmekte ve sonucunda subaylar grubunun birbirini anlamayan alt gruplara bölünmesi riski ortaya çıkmaktadır. Çünkü azınlık bir grup ileri seviye eğitim alabilirken diğer grup bundan mahrum kalmaktadır. Dolayısıyla devamlılık sağlayan, geniş kitlelere hitap eden modern bir subay yetiştirme modeli temel bir nitelik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu maksatla bu çalışmada başlangıç olarak kurmaylık eğitiminin kısa bir tarihçesi verilecektir. Sonraki bölümde kurmay subay eğitimini ve mezuniyet sonrası başarısını etkileyen değişkenler eşliğinde Türk kurmaylık sisteminin analizi yapılacaktır. Çalışma başlangıçtan itibaren Fransız, Alman ve Amerikan modellerini tecrübe eden tek kuvvet olması ve sayısal büyüklüğü itibarıyla Kara Kuvvetleri ile sınırlandırılmıştır. Çalışmada arşiv belgeleri, resmi askeri yayınlar, konuyla ilgili yerli ve yabancı kaynaklar ve yabancı subaylarla yapılan mülakatlardan faydalanılmıştır.

KURMAYLIĞIN DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

Kurmaylık sisteminin ilk nüvelerini antik çağlara kadar götürmek mümkündür. Ancak konunun anlaşılabilmesi adına önce kavramları açıklığa kavuşturmak gereklidir. Türkçede kurmay kelimesi 1935 yılında yapılan rütbe ve askeri terimlerin Türkçeleştirilmesi sonucunda dilimize

⁴ Bu değişkenler uzun süreli tecrübeler sonucunda elde edilmiş ve üzerinde genel bir fikir birliği sağlanmıştır. Konuyla ilgili çalışmalar için bakınız: Anders McDonald Sookermany, “Military Education Reconsidered: A Postmodern Update”, *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 51 (1), 2017, s.312. Spenser Wilkinson, *The Brain of an Army: A Popular Account of the German General Staff*, Second edition, (Westminster: Archibald Constable & Co, 1895), s.158-159; James D.Hittle, *The Military Staff: its history and development*, (Harrisburg: The Stackpole company, 1961), s.61 ve 306; Harold R. Winton, *The Creation and Sustainment of Advanced Warfighting Institutions*, Warfighting and Ethics, Selected Papers from the 2003 and 2004 Rowell Seminars, Land Warfare Studies Centre, Canberra, July 2005, s.9; Charles H. White, *The Enlightened Soldier: Schamhorst and the Militärische Gesellschaft in Berlin, 1801-1805*, (Londra: Praeger, 1989), s. 186-7; Steven E. Clemente, *For King and Kaiser! The Making of the Prussian Army Officer, 1860-1914*, (Westport: Greenwood Press, 1992), s. 172-3; Correlli Barnett, “The Education of Military Elites”, *Journal of Contemporary History*. 2(3), 15-35, 1967, s. 19; Gregory C. Kennedy, Keith Neilson, *Military Education: Past, Present, and Future*, (Londra: Praeger, 2002), s. x-xi.

kazandırılmış bir terimdir.⁵ Bundan önce erkanı harp kavramı kullanılmaktaydı ve sözlük anlamı ile ordu birliklerinin savaşa hazırlanması ve savaşta yönetilmesi gibi hususları yürütmek üzere harp akademilerinde belli bir eğitimden geçirilerek yetiştirilen subay demektir.⁶ Erkan tek başına “bir topluluğun önde gelenleri, büyükler” olarak tanımlanır, askerlikte de general, amiral rütbesindeki askerler demektir.⁷ Buna karşın İngilizce de *general staff officer*, Almanca da *generalstab*, Fransızca da ise *officier d'état-major* terimleri kullanılır. İngilizce *staff* kelimesi bir kurumun kadrolu personelini tanımlamak için kullanılır, askeri anlamda *staff* komutana yardımcı olmak için görevli subaylardan oluşan karargâh heyetidir. Bu karargâhta görev yapan subaylar karargâh subayı olarak tabir edilir.⁸ *General staff officer* ise bu karargâh heyetine mensup olmakla birlikte harp akademilerinden mezun olması itibarıyla diğer karargâh personelinden ayrılır. Özellikle tugay ve daha üst seviyedeki birliklerde harekât ve istihbarat başta olmak üzere önemli karargâh fonksiyonları genellikle kurmay subaylar tarafından yürütülür. Buna karşılık birliklerde görev yapanlar ise kıta subayı olarak tanımlanır.

Kurmay subay olmak için temel şart kurmaylık eğitimi veren bir okuldan mezun olmaktır. Bir bakıma Fransızların *grande école* anlayışının ordudaki uygulamasıdır. Bu sistemde belirli meslekleri yapmak için *grande école*'den mezun olmak gerekir. Zorlu bir sınav sürecinden sonra kabul edilen adaylar mezun olduğu okulun uzmanlık alanındaki üst düzey görevleri yürütürler. Fransız askeri okulları da bu sisteme dahildir.⁹ Dolayısıyla Fransız Harp Akademisinden mezun olmayan subay daha yetenekli olsa bile belli görevlere ve rütbelere erişemez. Alman Ordusu ise bu konuda çok daha kısıtlayıcıdır ve daha küçük bir grubu zorlu bir sınavdan sonra okullara kabul eder. Bu grup kurmay subayların başlıca görevi komutana danışmanlık yapmak, komutanın emirlerini ast birliklere açık ve anlaşılır bir şekilde iletmek ve uygulanmasını gözetmektir. Bu bakımdan işlev birçok orduda aynıdır. Ancak kurmaylık Türkiye’de Alman sistemine benzer şekilde ayrı bir askeri sınıf olarak tanımlanmamasına rağmen “elit bir askeri-toplumsal sınıf” olarak gelişmiştir.

Kurmaylık işlevinin tam olarak ne zaman başladığına dair kesin bir tarih vermek mümkün değildir. Ancak Hittle’a göre bir askeri liderin akranlarından yardım veya tavsiye istemesi ile birlikte aslında bu danışmanlık işlevinin ilk uygulamaları da gündeme gelmiştir. Daha kesin bir tarih olarak

⁵ O tarihten bu yana sadece orduda değil sivil hayatta, iş dünyası ve politik terminolojide yönetici danışmanlarını tanımlamak için kullanılan prestijli bir kelimedir. Ancak ordunun kurmaylık eğitiminin bozulma trendi tam tersi bir seyir izlemiştir. Kurmay kelimesinin ayrıntılı bir incelemesi için bakınız: Süer Eker, “Türk Kara Kuvvetlerinde Kullanılan Birlik ve Rütbe Adlarının Artzamanlı Dilbilim İncelemesi”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Türk Dil Kurumu, Ankara, s. 841–861, 2004.

⁶ <http://www.lugatim.com/s/ERK%C3%82NIHARP>

⁷ TDK <https://sozluk.gov.tr/>

⁸ *İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü*, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1971), s.274 ve 587.

⁹ Pierre Bourdieu, *The State Nobility: Elite Schools in the field of power*, çev. Laurreta C. Clough, (Oxford: Polity Press, 1996), s.129-187.

savaşçı toplulukların bir grup halinden çıkıp organize ordular halinde savaşmaya başladığı eski Mısır'da özellikle lojistik işlerin ayrı bir grup tarafından yürütülmesi kurmaylığın ilk emareleri olarak kabul edilebilir. Lojistik işlerinin ayrı bir subay tarafından yönetilmesi daha sonra “*quartermaster*”¹⁰ sistemine evrilmiştir. Bu subay ordunun konaklaması, iaşesi, malzeme ve teçhizatının temini ve dağıtılmasından ve hatta personel işlerinden de sorumluydu. Uzun seferlere çıkan orduların nerelerde konaklayacağını seçen “*quartermaster*” emniyeti de düşünmek zorundaydı ve uygun kamp yerinin seçilmesi için keşif yapılması gerekiyordu. Haliyle bu keşif işi istihbaratın bir parçası olarak görüldüğünden “*quartermaster*”ın aslında istihbarat fonksiyonunu da üstlendiğini görüyoruz.¹¹

Bu durumda bugün bildiğimiz en temel kurmaylık sisteminde kurmaylar S1-G1-J1¹² personel, S2-G2-J2 istihbarat, S3-G3-J3 harekât ve eğitim, S4-G4-J4 lojistik işlerinden sorumludur. Bu durumda eski dönemlerde “*quartermaster*” personel-lojistik-istihbarat fonksiyonunu üstlendiğine göre sadece harekât fonksiyonu komutanın yetkisinde kalmaktaydı. Muharebelerin tek bir komutanın kontrol edebileceği kadar dar alanlarda icra edildiği dönemlerde komutanlar askeri hareketin taktik yönünü kendi ellerinde tutmayı tercih etmişlerdi. Ancak, askeri organizasyon büyüyüp geliştikçe ve muharebeler daha karmaşık ve öngörülemez hale geldikçe harekât ve eğitim için de ayrı bir subay veya subaylar grubu görev almıştır.

Kurmaylar komutanın danışmanıdır ama komutanın yetkisine ortak değildir. Bunun tek istisnası bir dönem Almanya'da uygulanmıştır. Alman sisteminde 1807-1939 arasında komutanlar kendi kurmay subaylarının tavsiyelerini dinlemek zorundaydı. Eğer bu tavsiyeye uyulmayacaksa kurmay subayın bunu kayda geçirme hakkı vardı. Bu sistem komutanın emir-komuta yetkisine zarar verdiği için eleştirilmiştir. Ancak, sistemin ilk ortaya çıkışı oldukça mantıklı bir gerekçeye dayanıyordu. Yetersiz eğitimle komuta makamlarına yerleşen asiller sınıfına mensup komutanların hata yapmasını engellemek için bir şekilde desteklenmeleri gerekiyordu. Bu durumda kendi maiyetlerinde çalışan daha küçük rütbedeki kurmay subayların emir ve tavsiyelerini uygulamaya koymaları hükme bağlanmıştı. Bu durum İkinci Dünya Savaşı öncesine kadar devam etmiş ve nihayet o dönemin Genelkurmay Başkanı tarafından yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak kurmay subayların komutana danışmanlık yapma ve tavsiyede bulunma sorumluluğu devam etmekteydi. Aslında bu durum, kurmay subayların asli görevine döndüğünü göstermektedir. Almanlar

¹⁰ Quarter'ın birçok anlamının yanında semt, mahalle anlamı da vardır ve ordu içinde kışla ya da geçici konaklama yerleri için de bu terim kullanılır.

¹¹ Hittle, *The Military Staff: its history and development*, s.1-49.

¹² S: staff, alay ve tabur karargahlarında görev yapan karargâh subayları için kullanılır. G: general staff, tugay, kolordu ve ordu karargahlarında kullanılır. J: Joint, müşterek karargahlarda kullanılır. Başlangıçta 1'den 4'e kadar numaralandırılan karargâh fonksiyon alanları genişlemiş ve mesela J9 sivil-asker işbirliği konularından sorumlu olmuştur.

komutanla kurmay subay arasındaki bu ilişkiyi askeri evlilik olarak adlandırmakta ve bu sayede kararların mantıksal bir sürece dayandırıldığını belirtmektedir.¹³

Kurmaylık sisteminin gelişiminde Gustavus Adolphus'u anmak gerekir. İsveç ordusunda hayata geçirdiği komuta-kontrol yöntemleri daha sonra İngiliz, Alman ve Fransız ordularını da etkileyerek modelin yaygınlaşmasını sağlamıştır. Ancak Hittle yukarıda belirtilen fonksiyon alanları (personel, istihbarat, harekât ve lojistik) arasında net bir ayrımın yapılmamış olması ve dolayısıyla uzmanlaşmanın sağlanamaması nedeniyle bugün bildiğimiz anlamda kurmaylık sisteminin ancak 19.yüzyılda ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu sistem özellikle Almanlara atfedilmektedir, ancak Fransızların payını da unutmamak gerekir. Özellikle Fransız asıllı danışmanların Prusya askeri okullarında ders vermesi nedeniyle Prusya/Alman ordusu kurmaylık sistemi Fransızlardan etkilenmiştir.¹⁴ Hatta Fransızlar kurmaylık ile ilgili talimnamelerini Almanlardan önce yayınlamış ve uygulamaya koymuştur.¹⁵ Ancak Almanların askeri okullarının Fransızlardan çok daha nitelikli olması¹⁶ ve elbette 1870 Sedan Zaferi bu sistemin Almanlarla anılmasına neden olmuştur. Almanlar, nitelikli eğitim sayesinde ordunun özellikle hızlı seferberliği için gereken teknik, taktik ve operatif planlamayı yapabilecek subaylar yetiştirebilmiştir. Bu subayları da uygun bir genelkurmay teşkilatı içerisinde işlevlerine göre gruplandırarak günümüzün genelkurmay sisteminin de ana modelini oluşturmuşlardır.

Kısaca özetlemek gerekirse kurmaylık teknik yeterlilik isteyen, komutanın kafasındaki harekât planını olgunlaştırmak için gerekli detayları toplayabilen ve yorumlayabilen ve bunları ast birliklerin uygulayabileceği şekilde bir askeri plan haline getirebilen bir işlevdir. Bu işlev stratejik, operatif ve taktik seviyeye hâkim olmayı ve hatta milli imkân ve kabiliyetler ile askeri imkan ve kabiliyetleri birlikte analiz edebilmeyi gerektirir. Tüm bunlar etkin bir kurmaylar grubu olmadan etkin bir ordu yaratılamayacağını da gösterir. Ancak bu etkinliğin sağlanabilmesi için kurmayların analitik ve eleştirel düşünmeyi teşvik eden nitelikli bir eğitim alması, dönüşümlü görevden taviz verilmemesi ve her şeyden önemlisi fikrini çekinmeden söyleyebilecek kişisel cesaret ve bu cesareti teşvik eden kurumsal kültür gereklidir.

TÜRK KURMAYLIK SİSTEMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye’de ordu Osmanlı İmparatorluğundan bu yana modernleşmenin öncü kurumlarından birisi olarak kabul edilmektedir. Üstelik bu modernleşme sürecinde askeri okulların çok önemli bir

¹³ Christian O.E. Millotat, *Understanding The Prussian-German General Staff System*, Strategic Studies Institute U.S. Army War College March 20, 1992, s.43. Hittle, *The Military Staff...*, s.66-67.

¹⁴ Hittle, *The Military Staff...*, s.48 ve 76

¹⁵ Hittle, *The Military Staff...*, s.97-98

¹⁶ Hittle, *The Military Staff...*, s.117-119. Fransız askeri ataşe Albay Stoffel’in tespiti: “bizim askeri okullar Alman Harp Akademisi yanında ziraat okulu seviyesinde kalır.”

yeri vardır.¹⁷ Bu okullardan birisi olan Harp Akademilerinin tarihi 19. yüzyılın ilk yarısına kadar dayanmaktadır. Bu dönem Avrupa’da da ileri seviye subay eğitimi için harp akademilerinin kurulduğu yıllardır. Fakat bu bilgi konusunda dikkatli olmak gerekir. Her ne kadar Osmanlı modern askeri okulları ve özellikle Harbiye ve Akademi Avrupa ülkelerinin modern askeri okulları ile hemen hemen aynı dönemde açılmış olsa da diğer Avrupa ülkelerinin askeri okullarının yaklaşık bir asırlık tecrübesi fark yaratıyordu. Avrupa’da profesyonel orduların yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte askerlik mesleğinin teorik eğitimle öğretilbileceği sonucuna varılmış ve dolayısıyla ilk kurmay okulları daha 18. yüzyıl ortalarında kurulmuştur. Mesela Fransa’da Ecole Royal Militaire ve Avusturya’da Militär-Akademie 1752’de kuruldu. Prusyalılar daha 1765’de Academie des Nobles’u açmışlardı. İngilizler 1799’da Royal Military College kurdular.¹⁸ Dolayısıyla bu ülkelerin harp okulları ve akademileri kurulduğunda mevcut eğitim düzeyini takip edebilecek seviyede öğrencileri vardı ve toplumsal yapı bu okulları destekleyebiliyordu. Okuryazar oranları Osmanlı İmparatorluğundan çok daha yüksekti ve modern eğitim sistemine karşı toplumsal bir önyargı yoktu.

Osmanlı ilk modern askeri okulu olan Harbiye’yi kurduğunda tabiri caizse sıfırdan başlamak zorunda kaldı. Hiçbir okul altyapısı olmadan gelen öğrencilerden dolayı okulun ilk yılları okuma-yazma öğretimi ile geçti. Öğrenciler ancak sekizinci sınıfta askerlik ve fen derslerini görebilecek seviyeye ulaşabiliyorlardı. Bu yüzden başlangıçta Harp Okulu’nda kaç yıl okunacağı bile bilinmiyordu.¹⁹ Okul ilk öğrencilerini 1835’de kabul etmesine rağmen ilk mezunlar ancak 1848’de diplomalarını alabilmiştir.²⁰ Harp Akademisi bu dönemde Harbiye’nin devamı olarak tasarlanmış ve mezunlar iki yıllık kurmay subay eğitiminden sonra kıta ve karargâhlara gönderilmiştir.

Her iki okul da kuruluş aşamasında Fransız modelini örnek almış ve okulda Fransız subayları da görevlendirilmiştir. Teori ağırlıklı akademik derslere önem veren Fransız sistemi okuma-yazma dahi bilmeden Harp Okuluna gelen öğrencilerin yetiştirilmesi için gereken altyapıyı vermek konusunda ideal bir modeldi. Ancak bu noktada her iki okul arasındaki önemli bir farkı ortaya koymak gerekir. Osmanlı sistemi Fransızlardan farklı olarak akademiye sınavla kabul yerine Harbiye’nin en başarılı mezunlarından ilk %5-10 arasındaki öğrencileri kabul etmiştir.²¹ Aynı dönemde Saint Cyr’dan (Fransız Harp Okulu) mezun olan öğrencilerin ilk 30’u sınavlara girme hakkı kazanıyor ve başarılı olanlar Ecole d’Application d’Etat Major’e (Fransız Harp Akademisi) kabul ediliyordu.²² Ancak öğrenci sayısı sınıf başına 15-20’yi geçmemiştir.²³ Her iki okulun öğrenci sayısını karşılaştırmak adına bir fikir vermek gerekirse, 1849’da Saint Cyr’dan mezun sayısı 272 ve akademiye giren sayısı 19²⁴ iken Harbiye’nin aynı yıl mezun sayısı 24 ve Akademi mezunu sayısı ise

¹⁷ Niyazi Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, 18.Baskı, (İstanbul: YKY Yayınları, 2012), s.194. Mesut Uyar ve A.Kadir Varoğlu, “In Search of Modernity and Rationality: The Evolution of Turkish Military Academy Curricula in a Historical Perspective”, *Armed Forces & Society* 2008 35, 180-202. Odile Moreau, *Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu: Askeri “Yeni Düzen”in İnsanları ve Fikirleri: 1826-1914*, Çev. Işık Ergüden, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010), s.243.

¹⁸ Azar Gat, *The Origins of Military Thought from the Enlightenment to Clausewitz*, (Oxford: Clarendon Press, 1989), s.59-60.

¹⁹ Berkes, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, s.191.

²⁰ İsrail Kurtcephe ve Mustafa Balcıoğlu, *Kara Harp Okulu Tarihi*, (Ankara: KHO Matbaası, 1991), s.57.

²¹ Muharrem Mazlum İskora, *Harp Akademileri Tarihi 1846-1965*, Cilt 1, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1966), s.8

²² <http://www.ecole-superieure-de-guerre.fr/ecole-application-etat-major.html>, erişim tarihi:10 Aralık 17 ve Paul Jazet *Histoire de L’école Spéciale Militaire de Saint-Cyr Par un Ancien Saint-Cyrien*, (Paris: Librairie Ch. Delagrave, 1886), s.106

²³ Martin van Creveld, *The Training of Officers*, (New York: The Free Press, 1990), s.36.

²⁴ Jazet, *Histoire de L’école Spéciale Militaire de Saint-Cyr*, s.89, 100. Historique de la 31e promotion de l’Ecole spéciale militaire de Saint-Cyr (1847-1849), promotion de la République s.2. <https://www.saint-cyr.org/medias/editeur/files/1847-1849-31e-promotion-de-la-republique.pdf>, 26 Ocak 2011.

sadece 5 idi.²⁵ Mezun sayısının azlığından ve üstelik bu az sayıdaki mezunun sivil kamu görevlerine de atanmasından dolayı 1890'lara kadar orduda bugün bildiğimiz anlamda kurmaylık zayıf kalmıştır.²⁶ Fransız sisteminin akademik öğrenim boyutu 19. yüzyıl sonu hatta 1. Dünya Savaşı başlangıcına kadar devam etmiştir.

Ancak diğer ülkelerde olduğu gibi Osmanlı subay yetiştirme sisteminin de 1870'lerden itibaren giderek artan şekilde Alman sistemine doğru evrildiğini görüyoruz.²⁷ Fakat Alman etkisinin tam anlamıyla yerleşmesi özellikle 1883'te göreve başlayan Colmar von der Goltz döneminde gerçekleşmiştir. Osmanlı-Rus Savaşında alınan yenilgiden sonra akademinin öğrenim süresi zaten üç yıla çıkarılmıştı.²⁸ Goltz bu uygulamayı devam ettirdi ancak teori ağırlıklı akademik müfredat yerine pratik askeri derslere ağırlık verdi. Aslında amacı tamamen askeri teknik derslerle dolu bir program uygulamaktı. Ancak bu mümkün olmadı. Bunun yerine askeri ve akademik olmak üzere iki farklı sınıf oluşturuldu. Kurmay subaylar bu dönemde yine son derece az sayıda ve ayrıcalıklı bir sınıf olarak yetiştirildi. Kritik kadrolarda dönüşümlü görev yapan bu grup hem sayı hem de aldıkları eğitim itibarıyla elit bir grup olarak ortaya çıkıyordu.

Akademideki Alman etkisi 2. Dünya Savaşı yıllarına kadar devam etti. Ancak Almanların savaşı kaybetmesi ve Türkiye'nin İngiltere ve ABD ile daha savaş yıllarından başlayan iş birliği sonucunda Amerikan sistemine geçildi. Bu sistemin asıl etkisinin 1947'den itibaren Türkiye'de göreve başlayan Amerikan Askeri Yardım Heyeti (*Joint American Military Mission for Aid to Turkey-JAMMAT*) ile sağlandığı görülmektedir. Amerikan heyeti ilk iş olarak eğitim süresini üç yıldan bir yıla düşürdü. Müteakiben bu subaylar bir yıl daha eğitim alabilecekti. Yani kademeli bir model öngörüldü. Ancak, JAMMAT'ın eğitim süresini kısaltma konusundaki ısrarı, subaylar arasında huzursuzluğa neden olmuştur. O dönem bir kurmay subay olan ve daha sonra köşe yazarlığı yapan Feridun Akkor, Amerikalıların Türk Ordusu'nun denizaşırı operasyonlar yapmasını beklemedikleri için tabur komutanı seviyesinde subay yetiştirmek istediklerini ve tabur büyüklüğündeki birimler tarafından gerilla taktikleri kullanılarak geniş çaplı bir kara operasyonu yürütüleceği için üç yıllık bir eğitim sistemini gereksiz gördüklerini yazdı.²⁹ Halbuki o dönemde Amerikalılar da en uzununu bir yıl olan kademeli bir eğitim sistemi uyguluyorlardı.

Sonuçta Amerikan etkisiyle uzmanlaşmayı sağlamak için harekât ve ikmal kurmayı sınıfları getirildi ama bu sınıflar 1954'te tekrar birleştirildi ve eğitim süresi de kesintisiz iki yıla çıkarıldı. Kısaca Amerikan sistemine karşı direnç bu modelin benimsenmesini engellemiştir. İki yıl süreli akademi eğitimi 2016 yılında yaşanan darbe girişimine kadar devam etmiştir. Aynı yıl kurulan Milli Savunma Üniversitesi ile birlikte akademi 5 ay +12 ay+5 ay şeklinde kademeli ve devamlılık arz eden bir model benimsedi.³⁰ Dahası planlamada sivil etkisi ağırlıklıydı.

Akademinin en önemli özelliği bu okulun subayların hayatında bir dönüm noktası olmasıdır. Yaklaşık %7'lik bir grubun girebildiği bu okul generallerin yaklaşık %90'nı oluşturur. Kritik kadroların neredeyse tamamı yine akademi mezunu olan kurmay subaylar tarafından doldurulur.

²⁵ Kurtcephe, Balcıoğlu, *Kara Harp Okulu Tarihi*, s.57.

²⁶ Hün, *Osmanlı Ordusunda Genelkurmayın Ne suretle Teşekkül Ettiği...*,s.73.

²⁷ Barnett, "The Education of Military Elites", s.21.

²⁸ İskora, *Harp Akademileri Tarihçesi...*, s.17.

²⁹ Feridun Akkor, "Çıkarma Savaşları", *Cumhuriyet*, 6 Aralık 1967.

³⁰ Kara Harp Enstitüsü Tarihçesi, <https://www.msu.edu.tr/sayfadetay.aspx?SayfaId=448&ParentMenuId=32>

Dolayısıyla belirleyici olan akademidir.³¹ Uluslararası görevler, NATO kadroları ve ataşelik kadrolarının neredeyse %90'ı kurmay subaylara tahsis edilmişti. Dolayısıyla ordunun krem tabakası olarak adlandırmak yanlış olmaz. Kurmay subaylık sınavlarına girebilmek için genellikle 20'li yaşların sonu ile 30'lu yaşların başında ve üsteğmen-yüzbaşı rütbesinde olmak gerekir. Yani batılı örneklerine göre daha genç yaşta kurmay subay yetiştirme hedefi vardı.³² Bu subaylar diğer kıta subaylarından ayrı bir kariyer çizgisi takip eder ve farklı bir atama birimi vardır. Komuta kademesini oluşturan bu grup sivil-asker ilişkilerinde de belirleyici konumundaydı.

KURMAY SUBAY YETİŞTİRME MODELİNİN DEĞİŞKENLERİ

Dönüşümlü görev

Kurmay subay eğitiminin ve genel olarak kurmaylık sisteminin başarılı olabilmesi için göz önünde bulundurulması gereken ilk husus dönüşümlü görevdir. Bu husus başlangıçtan bu yana kurmaylığın doğduğu ve geliştiği ülkelerde tavizsiz uygulanmaktadır. Örneğin Almanlar kıta ve karargâh görevleri arasında dönüşümlü bir atama modeli izlemeye çalışmıştır.³³ Benzer şekilde Fransızlar kurmay subaylarının birliklerden kopmaması için daha Napolyon döneminde kurmay subaylara kıtalarda görev yapmadıkları takdirde terfi imkânı tanımamıştır.³⁴ Yani kurmay subayın kıta ve karargâh görevleri arasında mekik dokuduğu ve ordunun her iki unsurundan da beslendiği bir kariyer planı olmalıdır. Ancak bunun çok kolay olmadığını belirtelim. Fakat en azından 1. Dünya Savaşı sonuna kadar Türk Ordusunun bu konuda taviz vermediğini söyleyebiliriz. Uzun ve aralıksız savaş yıllarında mektepli ve kurmay subayların başarılı olmasının en önemli nedenlerinden birisi subayların hem karargâh hem de cephelede dönüşümlü olarak görev yapmalarındır. Nitekim Çanakkale Cephesi'nde muharebelerde aktif olarak görev yapan birliklerin komutanlık ve kurmay başkanlığı görevlerinin %93'ü (96 subay) Osmanlı subayları tarafından doldurulmuştur.³⁵ Muharebede görev alan tüm alay, tümen ve kolordu komutanlığı kadrolarında görev yapan 149 subaydan 37'si akademi mezunudur ki bu oran %25'e tekabül eder.³⁶

Benzer bir durum Filistin Cephesinde de geçerlidir. Filistin'de bulunan her üç kolordu komutanı ve beş tümeden üçünün komutanı Harp Akademisi mezunudur. Erickson'a göre Alman sistemine benzer şekilde yetişen bu subaylar güçlü bir muharebe çarpanı olmuş ve "tek ordu" zihniyetinin yerleşmesini sağlamıştır.³⁷ Aynı şekilde Türk Kurtuluş Savaşına katılan alay ve daha üst rütbedeki subayların toplam sayısı 238 olarak tespit edilmiş ve bunlardan 51'nin akademi mezunu olduğu belirlenmiştir. Bu yaklaşık %21'lik bir orana tekabül eder.³⁸ O dönem ordudaki kurmay

³¹ James Brown, "The Military and Society: The Turkish Case", *Middle Eastern Studies*, Cilt 25, No. 3 (Temmuz 1989), s. 387-404, s.396

³² Mehmet A. Birand, *Emret Komutanım*, (İstanbul: Milliyet Yayınları, 1986), s.306.

³³ Millotat, *Understanding The Prussian-German General Staff System*, s.10; James D.Hittle, *The Military Staff: its history and development*, s.61; Jörg Muth, *Command Culture: Officer Education in the US Army and the German Armed Forces, 1901-1940, and the consequences for World War II*, (Texas: University of North Texas Press, 2011), s.27.

³⁴ van Creveld, *The Training of Officers*, s.35

³⁵ Mesut Uyar, "Brothers in Arms: Turkish Officers in the Çanakkale (Dardanelles) Campaign", Paper presented to the Conference "Gallipoli in Retrospect 90 Years on", Onsekiz Mart University International Conference, Çanakkale, 21-23 April 2005, s.9

³⁶ Hülya Tokur, *Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2014).

³⁷ Edward J. Erickson, *Ottoman Army Effectiveness in World War I, A Comparative Study*, (Oxford: Routledge, 2007), s.102.

³⁸ *Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt I-2*, (Ankara: Genelkurmay ATASE Yayınları, 2010).

subay oranıyla karşılaştırıldığında bunun son derece yüksek olduğu görülecektir. Nitekim 1'inci Dünya Savaşına 12.469 subayla³⁹ giren Osmanlı Ordusu'nda sadece 290 kurmay subay vardı.⁴⁰ Bu durumda kurmay subay oranının %2 olduğu görülür ki buradan da anlaşılacağı gibi dönemin kurmay subayları muharebelerde aktif rol almış ve akademiden aldıkları teorik eğitimi bilfiil savaşlarda tecrübe etme fırsatı bulmuşlardır. Bu dönemin kurmay subaylarının kıta ve karargâh görevleri arasında dönüşümlü olarak görev yaptıkları görülmektedir.⁴¹ Nitekim başta kendisi de bir kurmay subay olan kurucu lider Atatürk olmak üzere dönemin akademi mezunları neredeyse her cephede aktif görevler almışlardır.

Ancak ordunun tüm çabalarına rağmen bu sistemin zaman içinde erozyona uğradığını görüyoruz. Bu hususun tam olarak hangi tarihte değişime uğradığını tespit etmek zor olsa da daha 2. Dünya Savaşı sırasında ilk emarelerin ortaya çıkmaya başladığı ve mesleğin teorik yönüne daha fazla ağırlık verdiği görülmektedir. 1941 yılında yayınlanan ve Millî Savunma Bakanlığı tarafından teşvik edilen çeviri bir eserde, komutanlığın sadece tecrübeyle öğrenilmesi fikrine karşı çıkmış ve şöyle bir karşılaştırma yapılmıştır: "...kumanda etmeye insanı ancak kumandanlığın hakikaten icra edilmesinin hazırlayabileceği iddiasındadır. Bu hakikaten böyle midir? Demircilik demir dövmeyle öğrenildiği gibi kumandanlıkta tecrübe ile mi öğrenilir?"⁴² Ardından da teori ile pratiğin kaynaşmasının en mükemmel yöntem olacağını, ancak tecrübe olmaksızın sahip olunan teorik bilginin, teorik bilgi olmaksızın elde edilen tecrübeye tercih edileceğini belirtmiştir. Burada dikkati çeken husus, eğer bir tercih yapma zorunluluğu olursa teorinin her zaman üstün tutulmasına olan inançtır. Nitekim teori ile pratik arasındaki denge bu dönemden sonra giderek artan bir sorun olmaya devam edecektir. Dolayısıyla ortaya biri pratik diğeri teori alanında uzmanlaşmış ama birbirini anlamayan subaylar grubu çıkmıştır.

Ordunun kurumsal olarak bu noktada yaşanan eksikliği başından itibaren fark ettiğini söylemek mümkündür. Örneğin 1898'den itibaren kurmay subaylara kıtada staj yapmaları zorunluluğu getirilmiş ve 8 ay bölük komutanlığını müteakip kolağası rütbesine yükseltilmeleri esasa bağlanmıştır.⁴³ 1904'ten itibaren ise akademiden mezun olan kıdemli yüzbaşılara kendi sınıflarında kıtaya çıkarak iki yıl kıta komutanlığı yapma şartı getirilmiştir. İskora bu tarihten itibaren kurmay subayların kıta ile temaslarının arttığını belirtmektedir.⁴⁴ 14 Ocak 1909 tarihli ve 18 sayılı askeri ceride ile Akademiye giriş için sınav zorunluluğu getirilmiş ve fiilen kıtada iki yıl hizmet etmek şartı konulmuştur. Bu kararın gerekçesine göre "genç subayların orduyu tanımadan kurmay olmaları ve ordunun yüksek kademelerini ilgilendiren taktik ve stratejik meseleleri halle çalışmalarının çok sakıncalı olacağı" değerlendirilmiştir.⁴⁵ Kurtuluş Savaşı'ndan sonra giriş sınavlarında yeniden değişiklikler yapılmış ve Anadolu'da bir yıl hizmet etmek giriş şartı olarak getirilmiştir. Teğmenler

³⁹ Mesut Uyar, "Ottoman Arab Officers between Nationalism and Loyalty during the First World War", *War in History*, 20(4), 2013, s.536.

⁴⁰ Selahattin Karatamu, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 3.Cilt, 6.Kısım (1908-1920), 1.Kitap*, (Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1971), s.434.

⁴¹ İlgili kaynaklar için bakınız: Toker, *Çanakkale Muharebelerine Katılan Komutanların Biyografileri*, 2014. Edward J. Erickson, *Ottoman Army Effectiveness in World War I, A Comparative Study*, Routledge, Oxford, 2007, S.102. *Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt I-2*, (Ankara: Genelkurmay ATASE Yayınları, 2010). İ. Görgülü, *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922 (2. Bs.)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014).

⁴² M.Baha Arıkan, *Komutanlığın Psikolojisi*, (İstanbul: Bozkurt Kütüphanesi, 1941), s.21-22.

⁴³ İskora, *Harp Akademileri Tarihçesi...*, s.28.

⁴⁴ İskora, *Harp Akademileri Tarihçesi...*, s.44.

⁴⁵ Turgut Yurdabak, *Harp Akademileri'nin Tarihsel Zamandizini Kronolojisi 1848 1978*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1979), s.16.

için iki yıl ve üsteğmen/yüzbaşılar için rütbelerine esas askeri müddetlerin üçte biri kadar süre ile kıta komutanlığında bulunmak şartı konulmuştur.⁴⁶ Sonraki yıllarda yapılan değişikliklerle subayların Akademiye girmeden önce 6-8 yıl arasında kıta hizmeti yapması şartı getirilmiştir. Aşağıdaki tabloda bu durum açıkça görülmektedir. Kurmay subayların kıta hizmet yıllarının zaman içerisinde gittikçe artırılması yukarıda açıklanan tecrübe eksikliğini giderme çabasının bir sonucu olarak görülmektedir.

Çizelge 1: Akademiye Giriş Şartının Gelişimi

TARİH	KATILMA ŞARTI
1845	Harbiye'den mezun olmayı müteakip doğrudan doğruya akademi eğitimine devam ediliyor.
1898	Kıtada 8 ay bölük komutanlığı zorunluluğu
1909	Kıtada 2 yıl hizmet şartı ve üsteğmen rütbesinde bulunma zorunluluğu
1923	Teğmen-yzb. Rütbesinde bulunmak İlave olarak Anadolu'da bir yıl hizmet şartı
1927	Okula girmeden ve eğitim sırasında kıtada staj zorunluluğu Teğmenler için iki yıl kıta hizmeti ve üsteğmen ve yüzbaşılar için rütbelerine esas askeri müddetlerin üçte biri kadar süre ile kıta komutanlığında bulunmuş olmak şartı getirildi
1953	Meslekte 7. yılını tamamlamış 22. yılı tamamlamamış olmak
1972	Meslekte 8. yılını tamamlamış 12. yılı tamamlamamış olmak
1991	Meslekte 8. yılını tamamlamış 14. yılı tamamlamamış olmak
1998	Meslekte 6. yılını tamamlamış 12. yılı tamamlamamış olmak

Soğuk Savaş sonrası dönemde kurmay subayların kariyer planlaması ile ilgili gelgitler yaşandığı görülmektedir. 1991'de akademi sınavlarına giriş için mesleğin 8 ila 14. yılları arasında olma şartı belirlenmişken bu süre 1998'de 6-12 yıl arasına düşürülmüştür. Dolayısıyla mümkün olduğunca genç kurmay subay yetiştirme amacına geri dönmüştür. Akademi öncesi kıta hizmet süresi kısaltıldığı için akademi sonrasında kıta hizmet süresinin artırılması beklenmektedir. Ancak bu durumun 2000'lerden itibaren daha vahim hale geldiği görülmektedir. Bu dönemlerde artık kurmay subaylara bir yıl tabur komutanlığı yaptırmak kural haline gelmiş ve hatta bu süre idari birtakım gerekçelerle fiilen 9-10 aya düşmüştür. Daha ilginç olan husus ise kurmay başkanlığı görevinin tabur komutanlığına eşdeğer olup olamayacağının tartışılmaya başlanmasıdır. Bu dönemde ortaya çıkan prestijli subay modeline baktığımızda konu daha iyi anlaşılacaktır. En prestijli subay artık Harbiye'den mezun olduktan sonra bir eğitim kurumunda ya da batıda seçkin bir birlikte iki yıl takım komutanlığı veya benzeri görevi icra eden, sonrasında yurtdışında yüksek lisans eğitimine gönderilenler olmaktadır. Bu subaylar dönüşlerinde akademi giriş sınavını kazanarak kurmay subay olmakta ve genellikle kısa süreli bir bölük komutanlığı (tercihen askeri okullarda) ve NATO görevi yapmaktadırlar. Bundan sonra ise 10 ay tabur komutanlığı ve devamında aralıksız

⁴⁶ İskora, *Harp Akademileri Tarihçesi...*, s.92 ve 115.

karargâh görevlerine devam etmektedirler. Dolayısıyla kıtalardan en fazla uzak duran subay en fazla gıpta edilen subaya dönüşmüştür.

Normal şartlarda Alman sistemini örnek alan Türk Kurmaylık sisteminde de kurmay ve kıta görevlerinin dönüşümlü olarak icra edilmesi gerekirdi. Fakat Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile birlikte bu durum tamamen terk edilmiştir. Orgeneral rütbesine ulaşmış, dolayısıyla subaylar için rol model olarak kabul edilen generallerin akademi sonrası ile generalliğe terfi arasındaki dönemde komutanlık sürelerinin ortalaması 62 ay olarak gerçekleşmiştir. Üstelik büyük çoğunluğunun bölük, tabur ve alay komutanlığı yaptığı görülmektedir. Ancak 1990'dan sonra bu durum tamamen değişmiş ve akademi sonrası komutanlıkta geçen süre ortalama 26 aya düşmüştür. Ayrıca çoğunluğunun tabur komutanlığı olmadığı gibi alay komutanlıkları da genellikle Harbiye, askeri lise veya Muhafız Alayı gibi tam olarak kıta hayatının zorluklarını yansıtmayan seçkin birliklerde yaptırılmıştır.⁴⁷ Bu dönemin göze çarpan özelliği komutanların sadece Türkiye'de değil yurtdışındaki akademilerde de eğitim almış olmalarıdır.⁴⁸

Bu sorun kurum tarafından da fark edilmiş olmalı ki 2005 yılında yeni bir düzenleme yapılmıştır. Bu yıl yayımlanan bir yönetmelik ile kurmay subayları üst düzey komutanlık görevlerine hazırlamak amacıyla, nitelikleri uygun ve sağlık durumu elverişli Kara Kuvvetleri Komutanlığı mensubu bütün kurmay subaylara 2 yıl tabur komutanlığı yaptırılmasına karar verilmiştir.⁴⁹ Ancak bu uygulama uzun soluklu olmamış ve nihayetinde 2011 yılında tabur komutanlığının süresine Kara Kuvvetlerinin karar vermesine dolayısıyla iki yıllık kesin hükümden vazgeçilmesine hükmedilmiştir.⁵⁰ Ancak bu esneklik tabur komutanlığı süresinin düşürülmesi için kullanılmıştır. Nihayetinde yeterli komutanlık tecrübesi olmayan kurmay subaylar yetişmeye başlamıştır. Nitekim Suriye Krizi patlak verdiğinde bu bölgedeki en kritik tugaylardan birisine kurmay subay değil o dönem değişik birliklerde (bölük, tabur ve alay) yaklaşık 20 yıl komutanlık yapan bir sınıf subayı atanmıştır.

Bu noktada terörle mücadele hareketinin kurmaylık sistemine etkisini göz önünde bulundurmamak gereklidir. 1.Dünya Savaşı ve ardından Millî Mücadele döneminde kurmay subayların dönüşümlü olarak hem kıta hem karargâhlarda görev yaptığını belirtmiştik. Akranlarından daha erken terfi eden bu grubun meşruiyetinin devam etmesi ve Perlmutter'in belirttiği “akran değerlendirmesinden”⁵¹ geçer not alması için zorlu görevlere talip olması ve sık sık atama görmesi gerekir. Bu durumda diğer subayların saygınlığını da kazanırlar. Ancak terörle mücadele harekâtında özellikle piyade sınıfının sık sık atama görmesi ve en zorlu birlik komutanlıklarına genelde piyade sınıfı subayların atanması bir müddet sonra kurmay subayların kariyer yönetiminin sorgulanmasına neden olmuştur. Halbuki iyi komutanların zorlu görevlerle yetiştiği gerçeğine sadık kalınsaydı bu tür bir akran sorgulaması gerçekleşmezdi.

⁴⁷ Biyografilerine açık kaynaklardan ulaşılabilen subayların komutanlık süreleri dikkate alınmıştır.

⁴⁸ Nil S. Satana, 'Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy', *Armed Forces & Society*, 34, 2008, s.371.

⁴⁹ Millî Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığından: 18 Aralık 2005 Subay ve Astsubay Atama Yönetmeliği, madde 37, Resmi Gazete sayı:26027

⁵⁰ Subay ve Astsubay Atama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 9 Nisan 2011, Resmî Gazete, Sayı: 27900

⁵¹ Amos Perlmutter, *The military and politics in modern times: On professionals, praetorians, and revolutionary soldiers*, (New Haven: Yale University Press, 1977), s.1-2.

Bir yanda pratik diğer yanda teori yönü ağır basan iki farklı subay grubu arasında yıllar geçtikçe olaylara ve mesleğe bakış açısı da değişmektedir. Eski sistemde nitelikli kurmay subaylar ya da kıta subayları yetiştirmek mümkün olsa da mesleğin başından itibaren farklı kariyer çizgileri takip edilmesinden dolayı bütünleşmeyi sağlamak mümkün olmamaktadır. Bu durum uzun vadede ister istemez kurmay subay-kıta subayı arasındaki farklılığı pekiştirmektedir. Mezuniyet sonrası kurmay subaylar diğer subaylardan tamamen farklı bir atama ve terfi çizgisi takip etmektedirler. Dolayısıyla mesleğin 9. yılından (akademiye ilk hakkında kazanan subay için) itibaren ordu içinde iki farklı subay tipi ortaya çıkmaktadır. Bunlar kıta subayı ve kurmay subay olarak hemen hemen her açıdan farklı şekilde mesleğe devam etmektedirler. Öncelikle kurmay subaylar askerliğin teorik yönü konusunda uzmanlaşmakta ve genellikle yurtiçi ve yurtdışında büyük karargâhlarda çalışmaktadırlar. Dolayısıyla kıtalardan uzak kalmakta ve tecrübe eksikliği yaşamaktadırlar. Kıta subayları ise genellikle kıta görevlerinde ve komutanlık pozisyonunda bulunmakta ve kıtaların ağır iş yükü, erlerin sağlığından eğitimine kadar her alandaki cari işlerden dolayı askerliğin pratik yönü üzerinde uzmanlaşmaktadırlar. Ancak kıta subayı, askerliğin entelektüel boyutundan uzak kalmakta ve mesleki gelişimini tamamlayamamaktadır.

Aslında bu yeni bir olgu değildir. İkinci Meşrutiyet döneminde de alaylı ve mektepli subaylar arasında yaşanan ayrımın bir yönünü de kurmay subaylara karşı duyulan hoşnutsuzluk oluşturmaktaydı. Kurmay subaylar, alaylı ve mektepli subaylar tarafından antipati ile karşılanıyordu. Bu durum ister istemez ordu disiplini zedelemekteydi.⁵² Benzer şekilde 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde bir korgeneral tarafından kaleme alınan kitapta şu açıklamaya yer verilmiştir:

Orduda kurmay subay ve kıta subayı gibi bir ayrım yapmak birini diğerinden üstün tutmak her şeyden evvel bir cehalet olduğu gibi mukaddes mesleğimizin birliğine de bir ihanettir... kıtaların kutsiyeti; oradan geçmedikçe hiç kimsenin yükselme imkanına sahip olmaması ile her subay için en büyük okulun kıtalar olduğu esasını ve her şeyin kıtaların zaferi için var olduğu kaidesinin ana düstur olarak kabul edilmesi ile bellidir.⁵³

Ancak bu ayrım Soğuk Savaş sonrası dönemde daha fazla hissedilecektir. Üstelik artık ordunun dışında toplumun diğer kesimleri tarafından da güncel basın-yayın organlarında tartışılmaya başlanmıştır.

Gelişmiş batı ülkelerinde bu sorunu aşmak için subay grubuna mesleğin ilerleyen dönemlerine kadar mümkün olduğunca aynı kariyer çizgisini takip ettirme gayreti söz konusudur. Örneğin İngiltere’de 2004’ten itibaren uygulanan sistemde binbaşı adaylarının %90’ı 28 haftalık kursa gönderilmektedir. Yarbaylık sırasında da bu grubun %30’u bir yıllık kursa gitmektedir. Her iki kurs için sınav şartı yoktur ve seçim kurumsal olarak başarı durumuna göre yapılmaktadır.⁵⁴ Bu durumda subayların büyük bir grubuna eğitim imkânı verilmiş ve sistem içerisinde daha uzun yıllar tutmak için gereken şartlar sağlanmış olmaktadır. Ayrıca bu sayede hem karargâh subayı açığı kapatılırken hem de subay grubunun kendi içerisinde bölünmesine izin verilmemekte ve ayrıca bölük komutanlığı gibi yoğun çalışma ve fedakârlık gerektiren görevler sırasında subayların sınav telaşına düşmesi engellenmektedir. Bu sistemin en olumlu yanı subay grubunun farklı mesleki

⁵² Karatamu, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi...*, s.186-7.

⁵³ Faruk Güventürk, *İyi Bir Komutan, Kurmay Subay ve Karargâh Subayı Nasıl Olmalıdır*, (İstanbul: OKAT Yayınevi, 1966), s.294.

⁵⁴ Tuğgeneral B. Kingdon ile Mülakat, İngiliz Kara Kuvvetleri, 20 Ekim 2013, Kabil, Afganistan.

gelişim modelini izlememesi ve terfi imkânlarının mesleğin son dönemlerine kadar bütün subaylara açık olmasıdır. Türkiye’de ise mesleğin oldukça erken bir döneminde yani 12. yılından itibaren general olma ya da belirli görevlere seçilme ihtimali neredeyse tamamen ortadan kalktığı için binbaşı ve üstü konumundaki kıta subaylarını teşvik edecek bir sistem söz konusu olmamıştır.

Günümüzde birçok NATO ülkesinde muharıplik vasıfları ön plana çıkmaktadır. Örneğin ABD’de 2010’da yapılan bir değerlendirmeye göre Kara Kuvvetleri Kurmay Kolejinde katılan subay sayısı her geçen gün azalmaktadır. En iyi ve parlak subaylar Irak ve Afganistan görevlerine gitmeyi tercih etmişlerdir. Kurmay Kolejinde ortalama yaş 41’den 45’e yükselmiştir. Subaylar arasında bu okula katılımın kariyerlerine zarar vereceği yönünde bir inanç vardır.⁵⁵ Aynı şekilde Fransa, kısmen İngiltere ve özellikle de Almanya’da özel kuvvetler subaylarının daha üst rütbelerde daha çok temsil edildiği görülmektedir. Saint Cyr’de kadetler terfi imkânlarının daha iyi olması için bu tür birliklere gitmeyi tercih etmektedirler.⁵⁶ Bu tarz bir yaklaşımın sebebi elbette muharıplik vasıflarının kurumsal olarak ön planda tutulmasıdır. Bu noktada da bir kariyer kaygısı söz konusudur. Ancak, kurum hangi kariyer çizgisinin kendisi için daha uygun olacağına karar vererek mensuplarını bu yöne doğru teşvik etmektedir. Dolayısıyla TSK’da rol modelin ne olması gerektiğine karar verildiği anda subayların bu modele doğru yöneleceği varsayımında bulunulabilir. Bu tarz bir yaklaşım “beyaz sayfa sendromu”⁵⁷ olarak adlandırılacak sorunların da ortadan kalkmasını sağlayacaktır. Zirveye ulaşmak isteyen subayların meslek hayatları boyunca hiçbir olumsuz durumla karşılaşmamasını öngören bu yaklaşım nitelikli liderlerin yetiştirilmesini engellemektedir.

Akademik eğitim-askeri eğitim dengesizliği

Harp Akademilerinde akademik eğitim-askeri eğitim arasındaki denge incelenmesi gereken bir diğer değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Akademilerin kuruluşundan itibaren uygulanan ders programlarının karşılaştırılması bu dengenin sağlanamadığını göstermektedir.⁵⁸ Genellikle her değişim dalgasında dönemin modasına uygun olarak müfredatta askeri eğitime ağırlık verilmiştir. Bu kısa vadeli yaklaşım subayların entelektüel gelişimini engellemiştir. Bu konuyla bağlantılı diğer bir problem sahası ise Harp Okulu ve Akademi arasında bağlantılı müfredat olmamasıdır. Kuruluşundan itibaren 1. Dünya Savaşına kadar akademik eğitim verildiğini ve müfredatın birbirini desteklediğini söyleyebiliriz. Dolayısıyla Harp Akademisi ve Harp Okulu, hatta o dönemdeki askeri lise müfredatları birbirini takip edebiliyordu. Ancak daha sonra bu uygulama terk edildi. Bunun bir nedeni yabancı askeri danışmanların tavsiyelerine körü körüne uymak ise bir diğeri de komuta kademesinin subay yetiştirme modelinde her dönemde askeri eğitimin tek ve yeterli bir kriter olduğuna inanmalarındır.

⁵⁵ J. Johnson-Freese, “The Reform of Military Education: Twenty-Five Years Later”, *Orbis*, 56 (1), 2012, s.135-153, s.147.

⁵⁶ Anthony King, *The Transformation of Europe’s Armed Forces: From the Rhine to Afghanistan*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), s.198.

⁵⁷ Birçok subay ve özellikle kurmay subaylar yurtdışı ve büyük karargahlardaki sıkışık görev safahatından dolayı özellikle komutanlık görevlerinde çok kısa süreler geçirmekte ve bunun sonucunda da kariyerlerine zarar verecek hiçbir riskli işe girmemekteydi. Bu durumda doğal olarak kariyer kaygıları, kıtalarda yapılması gereken görevlerin önüne geçmekteydi.

⁵⁸ Bu rakamlar Harp Akademilerinin farklı tarihlerde basılmış tarihçelerinden derlenmiştir: *Harb Akademileri Tarihçesi ve 1848-1970 Yılları Arasında Okutulan Dersler*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1969. *Harb Akademileri Tarihçesi ve 1848-1991*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 1991. 2000’li yıllara ait derslerle ilgili bilgiler ise Akademiye öğretim üyeliği yapmış personele yapılan mülakatlardan elde edilmiştir.

Yukarıdaki durumun bariz örneklerinden birisi Alman Askeri Yardım Heyetinin görevde bulunduğu dönemle ilgilidir. 1880’lerden itibaren başlayan Alman etkisi ile Fransızların aksine uygulamalı askeri eğitime önem verilmiştir. Ancak burada literatürün dikkatli okunması gerekir. Her şeyden önce Almanların uygulamalı eğitime önem vermesi tamamen kendi ülkelerindeki şartlar neticesinde gelişmiş bir modeldir. Şöyle ki, Alman gymnasium eğitiminin yüksek kaliteli akademik altyapı kazandırdığı subay adaylarının askeri okullarda tekrar bir akademik ders yükü altında bırakılmasına gerek kalmıyordu. Bu durum Alman generallerin ve planlamacıların müfredatta askeri uygulamalı derslere ağırlık vermesini kolaylaştırıyordu.⁵⁹ Ama tabii şunu da belirtmek gerekir ki Almanlar, subaylara geniş ve analitik bir bakış açısı kazandırmak için gereken akademik dersleri hiçbir zaman müfredat dışında bırakmamıştır. Sadece akademik ve askeri dersler arasındaki dengeyi kurmak için daha fazla serbestlikleri vardı. Nitekim Goltz Osmanlı’da akademi programına bu anlamda önemli katkılarda bulundu.⁶⁰ Yani aslında Goltz akademik derslere karşı değildi ama subayların derslerin sadece teorisi ile meşgul edilmesini ve uygulamaya yer verilmemesini kabul etmiyordu. Halbuki Osmanlı’da gymnasium eğitimine yaklaşacak ne bir altyapı ne de bir müfredat vardı. Dolayısıyla subay adaylarının akademik öğrenim-askeri eğitim dengesini sağlayacak bir programla yetiştirilmesi için gereken, Alman sistemine benzer bir esneklik Osmanlı’da yoktu. Buna rağmen kademeli olarak akademik dersler programdan kaldırıldı. Kısacası Alman modelinin detaylı bir sorgulaması yapılmadığı için özü anlaşılamadı ve ortaya çıkan model arzu edilen amaca hizmet etmedi.

Bu noktada Goltz’un bahsettiği uygulamalı derslerin olmaması konusunu açıklığa kavuşturmak gereklidir. Onun göreve başladığı dönemde 2. Abdülhamid padişah idi ve tıpkı amcası Abdülaziz gibi bir darbe ile görevden alınacağı endişesini taşıyordu.⁶¹ Söz konusu dönemde subaylara akademik bir eğitim imkânı sağlanıyor ancak bunu padişaha karşı kullanmasınlar diye test etmelerine veya geliştirmelerine izin verilmiyordu.⁶² Subay eğitim sistemi etkili değilse 1. Dünya Savaşı ve akabindeki Millî Mücadeleyi yöneten askeri kadrolar nasıl başarılı oldu? Öncelikle o dönemin subaylarının oto-didakt olduğunu belirtelim. Bu subayların okul yıllarında gizlice okudukları kitaplar, tartışmalar baskı ortamına rağmen entelektüel bir gelişim sağlamalarına yardımcı oldu. Buna ilave olarak cepheden cepheye koşturmak zorunda kaldılar ve bu görevlerde ciddi bir tecrübe edindiler. Yani aslında okul eğitimlerinin çok kaliteli olmasından değil ama kişisel gelişimlerinin sonucunda başarılı olmuş bir subaylar grubundan bahsediyoruz.

1. Dünya Savaşı sonrası Harp Akademisi müfredatında dersler daha ziyade askeri sınıfların teknik ve taktiğine odaklanmıştır. Genel olarak sınıf (topçu ve muhabere gibi) taktik ve teknikleri

⁵⁹ Gymnasium eğitiminin “Cadet schools” dan daha iyi olması nedeni ile Prusyalı subaylar “Cadet school”larını kaldırmayı bile düşündü. 19ncü yüzyıl ortalarında bile subayların 3’te ikisi Gymnasiumdan geliyordu. Dolayısıyla zaten yeterli bir akademik altyapı vardı. Samuel Huntington, *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, (New York: Vintage Books, 1957), s.39-51. Karl Demeter, *The German Officer Corps in Society and State 1650-1945*, (Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1965), s.63-102; Frederick E. Whitton, *Moltke*, (Londra: Constable and Company Ltd, 1921), s.26.

⁶⁰ Jehuda Wallach, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Türkiye’de Prusya-Alman Askeri Heyetleri:1835-1919*, Çev. Fahri Çeliker, ATASE Yayınları, (Ankara: Gnkur Basımevi, 1985), s.46; Fatih Yeşil, “Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanlar”, Ed. G.Yıldız *Osmanlı Askeri Tarihi: 1792-1918*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017), s.134.

⁶¹ Sırrı Altıparmak, “Colmar Freiherr von der Goltz Paşa’nın Biyografisi (sempozyum dışı bildiri)”, *20ncü Yüzyıl Başına Kadar Türk Askeri Eğitiminin Tarihi Gelişimi Sempozyum Bildirileri*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 13 Ekim 1983, s.59. (pp.53-61)

⁶² Handan N. Akmeşe, *The Birth of Modern Turkey: The Ottoman Military and the March to World War 1*, (Londra: I.B. Tauris, 2005), s.19-20.

müfredatı doldurmuştur. Devletler hukuku ve siyasi tarih dersleri haricinde müfredatın tamamı askeri derslerdir. İsmi başında stratejik kelimesini taşıyan tek ders ise stratejik coğrafyadır. Bir diğer örnek olan jeopolitik dersi ancak 1961’de programa eklenebilmiştir. 1929’da sosyolojinin Harp Akademisi müfredatına eklenmiş olduğu görülmekle birlikte bunun sadece bir konferans olarak geçirildiği görülmektedir.⁶³ Bu noktada akademide konferans şeklinde ele alınan derslerin yeterli bir birikim sağlayacağına olan yanlış inancın yerleşmeye başladığını da belirtmek gerekir. Sonuç olarak akademik eğitim-askeri eğitim arasındaki dengesizlik askeri eğitimin lehine artarak devam etmiştir. Bu sonucun ortaya çıkmasında 1.Dünya Savaşı sonrasında Harp Okulu eğitim programının büyük oranda askeri eğitimle sınırlı kalmasının da etkisi vardır. Bundan dolayı akademiyi kazanan subaylar eksik bir akademik altyapıyla okula başlamak zorunda kalmışlardır. Harp Okulu müfredatının bu anlamda lise, Harp Akademisi müfredatının da Harp Okulu seviyesinde veya Sınıf Okulu seviyesinde eğitim verdiğini belirtmeliyiz.

2. Dünya Savaşı sonrasında görev yapan JAMMAT heyeti de benzer tespitlerde bulunmakta ve Harp Akademilerine genç rütbede katılan subayların kendi branşlarında ileri seviye kursları tamamlamadan okula geldikleri için kurmaylık eğitimini sindiremedikleri ve bundan dolayı ilave eğitim gerektiğini Genelkurmay Bşk.lığına kabul ettirmekte zorlandığını belirtmektedir.⁶⁴ Bir diğer sorun ise akademide verilen eğitimin kalitesi ile ilgilidir. Örneğin akademide görevli öğretmenlerin İstanbul’daki sivil okullarda ders vermelerinin engellenmesi için Genelkurmay Bşk.lığına uyarılarda buldukları görülmektedir. Öğretmen kadrolarının sadece %40’nın doldurulmuş olması ve bunların diğer okullara da gönderilmesi kaliteyi düşürmektedir.⁶⁵

Müfredattaki akademik derslerin oranı hiçbir zaman %15’i geçmemiştir. Örneğin, 1945’te yalnızca hukuk, tarih ve ekonomiyi içeren akademik derslerin genel oranı %4 idi. Yabancı dil kurslarının oranı %10 iken, askeri kursların oranı % 86’dır. Akademik derslerin yüzdesi 1970’lerde artmasına rağmen, öncelikle yabancı dil derslerinin payının azalması nedeniyle %12 gibi nispeten düşük bir seviyede kalmıştır. Diğer bir deyişle, %80’in üzerindeki askeri ders oranı fiilen korunmuştur.⁶⁶ Bu uygulama 2000’li yılların başında da devam etti ve akademik derslerin oranı %15’e yükseldi. Ancak detaylara baktığımızda normal şartlarda Harp Okulunda tamamlanması gereken derslerin Akademi müfredatına eklendiğini görüyoruz. Örneğin “yaratıcı düşünme ve beyin kullanma”, “çalışma ve öğrenme”, “iletişim ve yazılı anlatım”, “grup çalışma teknikleri”, “sistem analizi” gibi lisans seviyesindeki derslerin müfredata eklendiğini görüyoruz. Araştırma yöntemleri dersine yer verilmesi de bir başka gelişmedir. Ancak bu derslerin Akademi seviyesine uygun olmadığını belirtmek gerekir. Ayrıca kullanılan kaynakların genellikle eskimiş olması, güncel literatürü takip edememesi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Üstelik bu dönemde ortaya konulan çabaların sonuçlarını görmek 2016 darbe girişimi nedeniyle mümkün olmamıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse etkili bir kurmay subay yetiştirme modelini benimsemek yerine ordunun kısa vadeli yönelimini yansıtan müfredat geliştirildi. Dolayısıyla Akademi, operasyonel ve stratejik problemleri daha geniş bir bakış açısı ile ele alacak ve subayları öngörülemeyen bir geleceğe

⁶³ *Harp Akademileri Tarihçesi 1848-1991*, s.129

⁶⁴ US National Archives (US NA), RG 334/251A/21, JAMMAT Monthly Progress Report, Staff College Prerequisites and Curriculum, January 1951.

⁶⁵ US National Archives (US NA), RG 334/250/7, 353.03 (1952), Instructors at the Staff College, 24 July 1952.

⁶⁶ *Harp Akademileri Tarihçesi ve 1848-1970 Yılları Arasında Okutulan Dersler*, (İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1969).

hazırlama görevini göz ardı etti. Bu durum subayların muhakeme yeteneği, soyut düşünme, belirsizlik durumunda karar alma ve meselelere geniş bir perspektiften bakma yeteneklerini köreltmıştır. Sadece askeri eğitim dersleri alan subaylar belirli senaryolarda neler yapılabileceğini öğrenmişlerdi ama bu öğrenme gelişen teknoloji, karmaşık savaş ortamı, sivil-asker ilişkileri gibi alanlarda gelişmelere ayak uydurmaları için yeterli değildi.

Eğitim Yöntemleri

Eğitim yöntemleri konusundaki sorun mezunların hatıratlarında açıkça belirtilmektedir. Bu hatıratlarda sınıfta serbest tartışma ortamının olmaması, eleştirel yaklaşıma izin verilmemesi ve öğretmenlerin katı tutumları ortak bir şikâyet konusu olarak yer almaktadır.⁶⁷ Başlangıçtan itibaren subayların hiçbir şekilde herhangi bir konuyu eleştirmesine, hocalara karşı gelmesine izin verilmemektedir. Talimnamelerin eksiksiz ezberlenmesi beklenmiştir. Ancak bu ezberler üzerinde dahi eleştiri, tartışma vs yapılmasına izin verilmeyen bir kültür söz konusudur. Ayrıca aşırı ezber yükünden dolayı öğrenciler uzun saatler boyunca çalışmak zorunda kalmıştır. Bunun doğal bir durum olduğu öne sürülebilir ama bazı öğrencilerin yarış atlarına verilen ilaçları alarak uyumadan uzun süre çalışmak için gayret ettikleri göz önünde bulundurulduğunda aşırıya kaçtığını kabul etmek gerekir.⁶⁸ Kısaca özetlemek gerekirse eğitim kurumları analitik düşünme yeteneğine sahip açık fikirli subaylar yerine malumat istifçisi yetiştiriyordu. Bu subaylar ezbere dayalı eğitim sistemi nedeniyle genellikle gelişime kapalı bir yapıda oluyorlardı.

Bu durumun bir diğer sebebi ise hocaların aşırı sert tavırlarının öğrencilerin psikolojisini bozması ve ders dışı zamanlarda dahi samimi bir ortam kurulamamasıdır. Okulun resmi talimatlarında sınıfta tartışma ortamının yaratılması, öğretmen ile öğrenci arasında karşılıklı iletişim yollarının açık tutulması ve kanaatini serbestçe söylemesi bir kural olarak açıkça belirtilmiş olmasına rağmen bu kurallara uyulmamıştır.⁶⁹ NATO'ya girişle birlikte yurtdışı kolejlerde okuyan subaylar yabancı okullarda gördükleri serbest tartışma ortamına duydukları özlemi dile getirmektedirler. Akademi eğitimi konusuna anılarında en kapsamlı yeri veren Bölügiray bu kültürün değişmesinin imkânsız olduğunu anlatmıştır.⁷⁰ Dolayısıyla subaylar doğru olduklarını bildikleri konular hakkında karar/uygulama makamlarına geçtiklerinde dahi değiştirmek için çaba sarf etmedikleri söylenebilir.

Benzer bir durum giriş sınavları için de geçerlidir. Bunu 1927 yılına ait yönetmelikte çok açık olarak görmekteyiz. Buna göre akademi giriş sınav sorularının subayları kendi bilgileriyle beraber zeka ve fikirlerini de kullanmaya mecbur etmesi beklenmektedir. Herhangi bir kitaptan veya başkalarının fikirlerinden alınan hazır çözümler arzu edilmemektedir. Amaç aday subayın muhakeme yeteneğini ölçmek ve daha önce hazırlanmış bir eser veya fikirden yararlanmasına engel olmaktır. Okulun eğitim ilkeleri açısından da benzer bir durum söz konusudur.⁷¹ Ancak bu

⁶⁷ Sami Önal, *Tuğgeneral Ziya Yergök'ün Anıları: Harbiye'de Dersim'e 1890-1914*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006), s.99-109. Kazım Karabekir, *Hayatım*, (İstanbul: Kronik Kitap, 2019). Tamer Akbaş, *Benim Oğlum Paşa Olacak: Bir Generalin Anıları*, (İstanbul: Potkal Kitap Yayınları, 2014), s.84. Aytaç Yalman, *Zorlu Yılların Sessiz Tanığı-1: Vatana Adanmış Bir Hayat*, (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2014), s.116-117. Sami Küçük, *Rumeli'den 27 Mayıs'a İhtilalin Kaderinin Belirleyen Köşk Harekatı*, (İstanbul: Mikado Yayınları, 2008), s.46-47. Sabri Yirmibeşoğlu, *Askeri ve Siyasi Anılarım 1928 - 1965 -1. Cilt*, (İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999), s.156-157.

⁶⁸ Dündar Seyhan, *Gölgedeki Adam*, (İstanbul: Hür Dağıtım, 1966), s.48-49, Nevzat Bölügiray, *Geçmişten Geleceğe*, (İstanbul: Tekin Yayınevi, 2009), s.51-53. Aytaç Yalman, *Zorlu Yılların Sessiz Tanığı-1...*, s.116-117.

⁶⁹ Öğretim metodları için bakınız: *Harp Akademileri Tarihçesi 1848-1991*, (İstanbul: Harp Akademileri Yayınları, 1991).

⁷⁰ Bölügiray, *Geçmişten Geleceğe*, s.56.

⁷¹ İskora, *Harp Akademileri Tarihçesi...*, s.117.

uygulamanın zaman içinde bozulmaya yüz tuttuğunu görmekteyiz. Özelliklerde son yıllarda artık subayların kendi muhakeme yeteneklerini teşvik etmekten çok okul tarafından hazırlanmış çözümlerin tüm öğrenciler tarafından kabul edilmesi ve ezberlenmesi beklenmektedir. Aynı şekilde genel kültür konularına ait soruların da tamamen ezberce dayalı olduğu görülmektedir. Neticede ezber yeteneği gelişmiş subayın akademiye girme şansı daha yüksek olmuştur.

Akademide taktik problem çözümlerinde kullanılan yöntemlerde önemli bir göstergedir. Bu tür çalışmalarda veya doktriner tartışmalarda hiçbir zaman okulun dayattığı bir çözüm (*school solution*) olmaz. Örneğin Alman sisteminde önceden hazırlanmış, hap şeklinde her öğrencinin ezberleyerek kendisini sağlama alacağı çözümler yoktur. Her öğrencinin çözümü ayrı ayrı tartışılır ve bir sonraki adım için bir basamak olarak görülür. Burada temel amaç öğrencinin muhakeme yeteneğini geliştirmek ve açık fikirli olmasını sağlamaktır. Amerikan sistemi bunun tam tersini uyguladığı için eleştirilmiştir.⁷² Türkiye’de ise talimnameye sıkı sıkıya bağlı ezberci yaklaşım nedeniyle taktik ve doktriner tartışmalar öğrencileri katı ve değişime dirençli olmaya sevk etmiştir. Benzer uygulamalar akademiye giriş sınavlarında⁷³ da uygulandığı için muhakeme yeteneği yerine ezberci özelliği gelişmiş subaylar giriş sınavlarında başarılı olmuştur.

Yeterli Sayıda Kurmay Subay Yetiştirme Sorunu

Libel’e göre subaylar özgür profesyoneller değildir çünkü aynı zamanda devlet bürokrasisinin üyeleridir. Bu nedenle, askeri uzmanlığın iki boyutu vardır: “askeri organizasyonların ortak birikimi olarak her subaya kazandırılması gereken genel kurumsal değerler ve resmi bilgi ve her bir subayın kişisel olarak kendi branşına uygun mesleki bilgi (tamamlayıcı bir beceri seti dahil)”. Dolayısıyla subaylar genel değerler ile birlikte kendi branşlarının uzmanlığının gerektirdiği spesifik bilgiyle donatılmalıdır. Profesyonel bir ordu bu nedenle uzmanlığı geliştirmeye çalışacak ve sürekli bir gelişim için bunu üyelerine aşılayacaktır. Dolayısıyla Libel, subayların diğer meslek gruplarının aksine ileri seviye eğitimi almak zorunda olduklarını dile getirmektedir. Yani tıp veya hukukta ileri seviye eğitim isteğe bağlı bir olgu iken subaylar için bu bir zorunluluktur.⁷⁴ Nitekim birçok ülkede subayların ileri seviye eğitim imkanlarının artırılması için çaba sarf edilmektedir. Fakat Libel’in bir zorunluluk olarak gördüğü ileri seviye subay eğitimi yani kurmay eğitimi Türk Ordusunda her dönemde ancak çok küçük bir azınlığa tanınan bir hak olmuştur. Bu durumun hem ülkenin kendi iç dinamikleri hem de yabancı yardım heyetlerinin etkisi ile olduğunu belirtmek gerekir. Ancak bunun anlaşılması için öncelikle eğitimin toplumdaki karşılığını ele almak gerekir.

Frey, modern Türkiye’de sosyal ayrımın eğitime dayalı olduğunu belirtmektedir.⁷⁵ Toplumun çok büyük bir bölümü için en çok ve en iyi okuldan mezun olan kişi en muteber insandır. Bu tespitin sadece modern Türkiye için değil Osmanlı’nın son döneminde özellikle ordu içinde de geçerli olduğunu belirtmek gerekir. Modern askeri okullar ilk mezunlarını verdiğinde bu subaylar alaylılar tarafından birliklere alınmıyordu. Kritik görevlere ya engellemeler ya da sayılarının azlığından dolayı ulaşmaları mümkün değildi. Yani batıda aristokrasiye mensup subaylara karşı

⁷² Barnett, “Education of Military Elites”, s.33-34; Muth, *Command Culture: Officer Education in the US Army and the German Armed Forces*, s.165,172.

⁷³ İskora, *Harp Akademileri Tarihçesi...*, s.76-117.

⁷⁴ Tamir Libel, *European Military Culture and Security Governance: Soldiers, Scholars and National Defence Universities (1st ed.)*, (Londra: Routledge, 2016), s.14.

⁷⁵ Frederick W. Frey, *The Turkish Political Elite*, (Massachusetts: The MIT Press, 1965), s.29.

verilen mücadele Osmanlı'da cahil subaylar grubuna karşı yapıldı. Ama ilk dönemlerde eğitilmiş subay sayısı o kadar azdı ki doğal bir elit grup oluşturuyordu. Örneğin 19. yüzyıl sonunda mektepli subay oranı sadece %15 idi ve bundan dolayı subay kadrolarının önemli bir bölümü alaylı subaylar tarafından doldurulmaktaydı. Cahil çoğunluğun içinde az sayıdaki eğitilmiş subayların doğuştan elit olmasalar bile eğitime dayalı elit oluşturmaları sosyal ilişkilerin tabiatında vardır. Üstüne bir de kurmayların parmakla sayılacak kadar az sayıda mezun olması elitler içinde bir elit oluşturdu.⁷⁶ Yani 19. yüzyıl sonu için elit kelimesinin anlamı eğitilmiş az sayıdaki subay demektir.

Ancak başlangıçta öğrenci, öğretmen ve okul sayısının yetersizliğinden kaynaklanan bu durum eğitim altyapısı ve imkanların geliştirilmesine rağmen devam ettirilmiştir. Tabii bu elitizmin Goltz'un başında bulunduğu Alman misyonunun düzenlemeleri ile de ilgisi vardır. Bu modele göre en iyi ve en seçkin subaylara kurmaylık hakkı verildi ki bu 1000 öğrenciden 20 veya 30 kişiyi demektir.⁷⁷ Bu sistem elitist bir yapıda sadece sınırlı sayıda ve kapalı bir grup yetiştirmeyi hedeflemiş ve bu sayede kurmay subayların belirli kadrolarda dönüşümlü olarak çalışarak bir ekip ruhu oluşturmalarını kolaylaştırmıştır. Bu ortak tecrübenin kurmay subaylara özel ve ayrıcalıklı, birbirini destekleyen ekip ruhu geliştirme fırsatı vermesi beklenmekteydi. Üstelik bu eğitim birçok ülkenin aksine tek seferde ve uzun süreli bir programla yapılmıyordu. Akademik eğitim süresi 1951-1954 arası hariç hiçbir dönemde iki yıllık kesintisiz eğitimin altına düşmedi. Dolayısıyla subaylar iki yıl boyunca asli görevlerinden koparılıyor ve tamamen başka bir subay olarak geri dönüyordu. Yani her rütbe ve göreve göre devamlılık içeren eğitim yerine tek seferde ve uzun süreli eğitim temel prensip olarak uygulanmaktaydı. Bu sistemle yetişen az sayıda kurmay subay barış döneminde dahi kritik kadroları dolduramadığı için arzu edilen fayda da sağlanamıyordu.

Halbuki diğer ülkelerde mümkün olduğunca çok subayı eğitmek ve ayrıca bu subayları sadece okul başarısı ile değil daha sonra kıta hayatındaki performansı ile değerlendirmek asıl hedeftir. Örneğin Amerikan Askeri Yardım Heyeti kapsamında 1951'de Akademi'de görev yapan bir Amerikalı albay bunu çok açık izah etmektedir. Amerikalılara göre bir subayın akademi bitirmesi onu akademi mezunu olmayan subaydan daha nitelikli yapmamaktadır. Söz konusu mezun subay akademi eğitimi öncesine göre elbette daha iyi bir subay olmuştur. Ama her iki subayın – akademiden mezun olan ve olmayan – okul dışında eşit ve rekabete dayalı bir şekilde değerlendirilmesinin mesleki alanda devam etmesi gerektiğini söylemektedir. Fakat bunun değiştirilmesinin imkânsız olduğunu dolayısıyla mevcut hali ile kabul edilmesi gerektiğini de rapora eklemiştir.⁷⁸ Türk sistemi açısından ise askerlik ve özellikle komutanlık sanatı teorik eğitimle öğretilebilir ve dolayısıyla daha çok okuldan mezun olan subay diğerlerinden her anlamda daha üstündür. Bu anlayış ordunun hemen hemen tüm kademelerinde yaygınlaşmış ve diğer bütün yetenekleri eksik olmasına rağmen sadece akademiye giriş sınavını kazandığı için itibar edilen subaylar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Türkiye'de Akademi öğrenci kontenjanları sık sık arttırılmasına rağmen ileri seviye eğitim hakkı bir hak değil ayrıcalık olarak kalmıştır. Nitekim rakamlar da bunu doğrulamaktadır. 1849

⁷⁶ Akmeşe, *The Birth of Modern Turkey...*, s. 8 ve 20.

⁷⁷ Mesut Uyar, Edward Erickson, *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*. ABC-CLIO, 2009, a.g.e. s.208. Muth bunu Alman sisteminde bir hata olarak tanımlıyor. Jörg Muth, *Command Culture: Officer Education in the US Army and the German Armed Forces*, s.151.

⁷⁸ US National Archives (NA), RG 334/MLR 263/ 167, JAMMAT, *Study of the School System in the Turkish Air Force by Col. Lawson S. Moseley, Jr*, 1951.

yılından akademi eğitiminin üç yıla çıkarıldığı 1879'a kadar toplam 220 subay mezun olmuştur ki bu yılda ortalama yedi subayın orduya katıldığı anlamına gelir. Bazı yıllarda sadece iki subay mezun olmuştur. 1909'a kadar mezun olan subay sayısı toplam 739 kurmay ve 95 mümtaz subaya ulaşmıştır ve bu ortalama on dört kurmay subaya tekabül eder.⁷⁹ Bunun başlangıçta sadece zorunluluktan kaynaklandığını belirtmek gerekir. Öncelikle Akademinin öğrenci kaynağı Harbiye 1890'lara kadar 100'den az mezun verebiliyordu. Esas hedef olan 500 sayısına ancak 1896'da ulaşılabilmiştir. Öte yandan Harbiye mezunlarına sadece orduda değil devletin bütün kurumlarından talep vardı. Sivil kurumlar eğitim sisteminin eksikliklerinden kaynaklanan eğitilmiş personel açığını askeri okul mezunları ile kapatmayı hedefliyorlardı. Nitekim sanat, edebiyat, mimarlık, mühendislik vb. alanlarda ülkenin ilk öncülleri Harbiye'den mezun olmuştur.⁸⁰ Hatta eğitim alanında askerlerin rolü giderek artacak ve 2. Meşrutiyet döneminde ülkenin tüm eğitim sisteminin yarısından fazlası askerlerin elinde bulunacaktı.⁸¹

20. yüzyıl başında öğrenci subay kontenjanı yıllık 15'den 40'a çıkarılmıştır. 2. Dünya Savaşının hemen öncesinde bu rakam 40'dan 60'a yükseltilmiştir. Ancak yine de tüm birliklere kurmay subay verilememiştir. Brown kurmaylık eğitimine katılan subay oranını 1982-84 yılları arasındaki rakamları baz alarak yaklaşık %8 olarak belirlemiştir.⁸² Verdiği rakamlara göre her yıl yaklaşık 800 subay sınavlara katılmakta ve bunların 60 civarı kabul edilmektedir. 2011 yılında orduda 10.000 askere yalnızca 46 kurmay subay düştüğü göz önünde bulundurulduğunda bu artış bile yetersiz kalmıştır.⁸³

Diğer ülkelerle yapılacak bir karşılaştırma sorunun boyutlarının anlaşılmasını sağlayacaktır. Birçok gelişmiş batı ordusunda artık kademeli eğitim sistemi ile çok sayıda subaya eğitim verilebilmektedir. Örneğin 2015 yılı itibarıyla ABD Ordusunda kıdemli yüzbaşı-binbaşı rütbesinde toplam 35.000 subay vardır ve bunların 5.000'i akademiye eğitim almıştır.⁸⁴ İngiliz Ordusunda orta seviye karargâh subaylığı kursunu bitirmek bir zorunluluktur. İleri seviye karargâh subaylığı kursuna ise mevcut yarbayların yaklaşık %20'si iştirak edebilmektedir.⁸⁵ Alman Harp Akademisinde 1957'den günümüze kadar 5.000 subaya eğitim verilmiştir.⁸⁶ Bu sayı Türk Harp Akademilerinde 167 yılda eğitim gören subay sayısına çok yakındır. 1849-2015 arasında Harbiye'den 87.163 subay mezun olmuş ve sadece 6113 subay, yani subayların ancak %7'si akademiye yani ileri seviye subay eğitime kabul edilmiştir.⁸⁷ Bu oran Türk subay yetiştirme modelinin örnek aldığı Alman sisteminin dahi çok altındadır. Kısaca Alman elitizminin pekiştirilmiş bir örneği uygulanmıştır. Yani Akademi tüm ordu için bir üniversite, teori geliştiren bir *think tank* olmaktan ziyade sadece belirli bir sayıda subaya tek seferde uzun süreli eğitim veren dolayısıyla subaylar arasında ayrı bir elit yaratan yapıya

⁷⁹ Harp Akademileri Yıllığı 1848-1988, "Kara Harp Akademisi", (İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, 1988), s.VII

⁸⁰ Mesut Uyar, "Brothers in Arms", s.2.

⁸¹ Karatamu, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi...*, s.387.

⁸² Brown, "The Military and Society: The Turkish Case", s.396.

⁸³ Resmi bilgilerin olmaması nedeniyle, bu değerler IISS Military Balance 2012 ve Harp Akademisi yıllıklarından elde edilen veriler kullanılarak tahmin edilmiştir. The Military Balance, Chapter Four: Europe, IISS, 112:1, 71-182, 2012.

⁸⁴ 2015 Demographics Profile of the Military Community, US Department of Defense, 2015. U.S. Army Command and General Staff College Catalog Year 2015-2016, (Kansas: Fort Leavenworth, 2016).

⁸⁵ <https://www.gov.uk/government/statistics/uk-armed-forces-monthly-service-personnel-statistics-2017>

Mülakat Binbaşı Ian Caskie, 23 Ocak 2018, Brunsum.

⁸⁶ <https://www.fueakbw.de/index.php/en/about>

⁸⁷ Rakamlar, Akademi ve Harbiye tarihçeleri, yıllıkları ve mezuniyet törenleri sırasında verilen bilgilerden derlenmiştir.

dönüşmüştür. Bu elitizmi kırmak için sivil müdahalesi veya katkısı sorunlu sivil-asker ilişkileri nedeniyle zaten mümkün değildi. Ayrıca konuya hâkim sivil uzmanlar da yoktu.

FARKLI ÜLKE MODELLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Türk kurmaylık sisteminin dolaylı veya doğrudan etkilendiği diğer ülke modelleri ile karşılaştırıldığında aslında bu modelleri tam olarak uygulamadığı ya da yukarıdaki bölümlerde izah edildiği şekilde zaman içerisinde bozulduğu görülmektedir. Napolyon döneminden bu yana kurmaylık sisteminin vazgeçilmez unsuru olan dönüşümlü görevden taviz verilmesi, akademik derslere önem verilmemesi, geri kalmış eğitim teknikleri ve her şeyden önemlisi dünya orduları içerisinde belki de en düşük sayıda kurmay subayın Türk Kara Kuvvetlerinde yetiştirilmesi kurmaylık sisteminin etkinliğini azaltmıştır. Buna karşın Almanların daha az oranda elitist olmakla birlikte kaliteli bir eğitimden taviz vermedikleri görülmektedir. ABD ve İngiliz ordularında ise yüksek operasyon temposu ve dünyanın farklı yerlerinde devam eden hareketlara katılıma rağmen dönüşümlü görevden taviz verilmediği görülmektedir. Diğer üç ülkenin Türkiye’den en önemli farkı ise kaliteli bir akademik altyapı sağlamalarıdır.

Çizelge 2: Kurmaylık eğitim sisteminin karşılaştırılması⁸⁸

	Türkiye	Almanya	ABD	İngiltere
Dönüşümlü görev	Karargâh görevleri öncelikli	Dengeli	Operasyonel görevler öncelikli	Operasyonel görevler öncelikli
Akademik eğitim-askeri eğitim dengesi	Askeri eğitim	Dengeli	Dengeli	Dengeli
Eğitim Yöntemleri	Ezbere dayalı-katı	Analitik	Ezbere dayalı-serbest	Analitik
Kurmay subay sayısı	Elitist	Elitist	Tabana yayılmış	Tabana Yayılmış

Türkiye’de erken sayılabilecek bir rütbede “elitist” bir anlayışla çok kısıtlı bir gruba ezbere dayalı bir eğitim verilmekte, diğer subaylara ise tecrübeli sayılabilecekleri bir dönemde yine kısıtlı sayıda olmak üzere kısa süreli kurslar (KOMKARSU gibi) şeklinde eğitim imkânı sağlanmaktaydı. General kadrolarının neredeyse %95 oranında akademi mezunu kurmay subaylardan oluştuğu göz önüne alındığında bu şekilde bir eğitim aslında daha en başından “komutan havuzu”nun daraltılması ile sonuçlanmakta idi. Bu noktada Türk sisteminde “nitelikli subayların seçimi” birtakım sınavlarda kazanılan başarı ile ve teorik eğitime dayalı olarak yapılmaktaydı. Nitekim bu sistemde, “personel” veya “maliye” sınıfından bir subay akademi eğitimini müteakip mekanize piyade veya tank tabur komutanlığı görevine atanabilmekteydi. Dolayısıyla, teorik eğitimle komutanlık sanatının

⁸⁸ Bu çizelge hem yukarıdaki bölümlerde alıntı yapılan özellikle 4 nolu dipnottaki akademik çalışmalardan hem de yabancı ülke subayları ile yapılan mülakatlardan elde edilen bilgiler ışığında hazırlanmıştır. Mülakatlar 2013’de ISAF-Afganistan’da görevli ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya ve Kanadalı subaylarla, 2017 yılında JFCBS-Hollanda’da görevli Fransa, Almanya, ABD, İtalya, İspanya, İngiltere, Portekiz ve İtalyan subaylarla yapılmıştır.

öğretilebileceğine inanılmaktadır. Birçok NATO ülkesinde uygulanan sistemde ise bu seçim uzun yıllar süren meslek yaşamına yayılmış olarak ve özellikle binbaşı ve yarbay gibi geç bir rütbede ve “görev başındaki performansa” dayalı olarak yapılmaktadır. Bu sayede personelin sisteme yararlılığının ve gerçek kapasitesinin daha iyi anlaşılması mümkün olmaktadır.

SONUÇ

Türk Kara Kuvvetleri kurmay subay yetiştirme sistemi ilk dönemlerinde özellikle uzun süren savaşlar nedeniyle çok yönlü liderler ve kurmay subaylar yetiştirmeyi başarmıştır. Ancak özellikle 2. Dünya Savaşından sonraki dönemde hem eğitim yöntemlerinin hem de ders içeriklerinin zamana ayak uyduramaması nedeni ile ağır ağır ilerleyen bir bozulma sürecine girmiştir. Bu duruma kurmay subayların kıtalardan uzaklaşması da eklenince tek yönlü, dar bakış açısı ile yetişmiş mensubu olduğu mesleğe yabancılaşmış subaylar ortaya çıkmıştır. Hiç ameliyata girmeden cerrah, eline tornavida almadan tamirci olunamayacağına göre kıta görevleri ve özellikle uzun süreli komutanlık görevleri icra etmeden de iyi bir subay olunamayacağı aşikardır. Ancak kurmay subayların komutanlık süreleri her geçen gün düşerek askerlik mesleğinden ve yönetmekle yükümlü oldukları kıtalardan yabancılaşmalarına yol açmıştır. Dolayısıyla dönüşümlü görevden taviz verilmesi en kritik hatalardan biri olarak görünmektedir.

Türk Kara Kuvvetlerinin Batılı örneklerine göre çok daha az sayıda kurmay subay yetiştirdiği istatistiklerle ispatlanmıştır. Bu durum barış zamanında dahi kurmay subay kadrolarının doldurulamamasına neden olmuştur. Ayrıca ileri seviyede eğitim alma hakkı sadece küçük bir azınlığın yararlandığı bir ayrıcalığa dönüşmüştür. Bundan dolayı subay sınıfı içerisinde birbirini anlamayan alt gruplar ortaya çıkmıştır. Halbuki mesleğin ilerleyen yıllarına kadar subayları mümkün olduğunca benzer haklardan yararlandırma ve mesleğe bakış açılarında ortak bir zemin sağlama gayreti çok daha verimli olabilirdi.

Akademide uygulanan müfredatlar ve eğitim yöntemlerinin zorlayıcı olması ve subayların entelektüel kapasitesini arttırması beklenmektedir. Bu hedefe ulaşılması için sınıfta serbest tartışma ortamı sağlanması, akademik dersler ile askeri dersler arasında denge sağlanması ve eleştirel düşünceye yer verilmesi gerekirdi. Ancak tüm bu özellikler akademinin dışı kapalı yapısı dolayısıyla gerçekleştirilememiştir. Dolayısıyla kurmay subay yetiştirme modelinin aslında çağın gerisinde kaldığı ve ihtiyaca cevap veremediğini öne sürmek abartılı bir yorum olmaz.

Etkin bir ordu için kaliteli bir kurmaylık eğitimi gerekliliktir. Dolayısıyla geçmişte yapılan hataların tekrar edilmemesi ve yeni uygulanan modelin kurmaylık eğitiminin temel niteliklerine sadık kalarak yürütülmesi göz önünde bulundurulmalıdır. Günümüzde uygulanan model çok yenidir ve devam eden operasyonlar ve henüz kuruluş aşamasında olması nedeni ile bir değerlendirme yapmak için erkendir. Ancak geçmiş modelin hatalı uygulamalarının tekrarlanmaması yeni modelin başarısına önemli bir katkı sağlayabilir. Bundan daha önemlisi ise subay kaynağının çeşitlenmesi yani üniversite mezunlarının subay eğitimine alınması (SUTASAK), Harbiye ve yedek subaylık gibi farklı süreçlerden geçerek subay nasb edilen personelin ortak bir mesleki zeminde buluşması, mesleki değerleri benimsemesi ve etkin ve yetkin bir subay sınıfı yaratılması için kademeli kurmaylık eğitiminin elzem olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

- US National Archives (US NA), RG 334/251A/21, JAMMAT Monthly Progress Report, Staff College Prerequisites and Curriculum, January 1951.
- US National Archives (US NA), RG 334/250/7, 353.03 (1952), JAMMAT, Instructors at the Staff College, 24 Temmuz 1952.
- US National Archives (US NA), RG 334/MLR 263/ 167, JAMMAT, Study of the School System in the Turkish Air Force by Col. Lawson S.Moseley, Jr, 1951

Araştırma ve İnceleme Eserleri

- Akbaş, Tamer, *Benim Oğlum Paşa Olacak: Bir Generalin Anıları*, İstanbul: Potkal Kitap Yayınları, 2014.
- Akmeşe, Handan N., *The Birth of Modern Turkey: The Ottoman Military and the March to World War 1*, Londra: I.B. Tauris, 2005.
- Altıparmak, Sırrı, “Colmar Freiherr von der Goltz Paşa’nın Biyografisi (sempozyum dışı bildiri)”, *20nci Yüzyıl Başına Kadar Türk Askeri Eğitiminin Tarihi Gelişimi Sempozyum Bildirileri*, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul 13 Ekim 1983, s.53-61.
- Arıkan, M.Baha, *Komutanlığın Psikolojisi*, Bozkurt Kütüphanesi, İstanbul 1941.
- Barnett, Correlli, “The Education of Military Elites”, *Journal of Contemporary History*, 2(3), 15-35, 1967.
- Berkes, Niyazi, *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, 18.Baskı, İstanbul: YKY Yayınları, 2012.
- Birand, Mehmet A., *Emret Komutanım*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1986.
- Bölüğüray, Nevzat, *Geçmişten Geleceğe*, İstanbul: Tekin Yayınevi, 2009.
- Bourdieu, Pierre, *The State Nobility: Elite Schools in the field of power*, çev. Lauretta C. Clough, Oxford: Polity Press, 1996.
- Brown, James, “The Military and Society: The Turkish Case”, *Middle Eastern Studies*, Cilt 25, No. 3 (Temmuz 1989), s. 387-404.
- Clemente, Steven E., *For King and Kaiser! The Making of the Prussian Army Officer, 1860-1914*, Westport: Greenwood Press, 1992.
- Creveld, Martin van, *The Training of Officers*, New York: The Free Press, 1990.
- Demeter, Karl, *The German Officer Corps in Society and State 1650-1945*, Londra: Weidenfeld and Nicolson, 1965.
- Eker, Süer, “Türk Kara Kuvvetlerinde Kullanılan Birlik ve Rütbe Adlarının Artzamanlı Dilbilim İncelemesi”, *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, Türk Dil Kurumu, Ankara, s. 841–861, 2004.
- Erickson, Edward J., *Ottoman Army Effectiveness in World War I, A Comparative Study*, Oxford: Routledge, 2007.
- Frey, Frederick W., *The Turkish Political Elite*, Massachusetts: The MIT Press, 1965.
- Gat, Azar, *The Origins of Military Thought from the Enlightenment to Clausewitz*, Oxford: Clarendon Press, 1989.
- Görgülü, İsmet, *On yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922 (2. bs.)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.

- Güventürk, Faruk, *İyi Bir Komutan, Kurmay Subay ve Karargâh Subayı Nasıl Olmalıdır*, İstanbul: OKAT Yayınevi, 1966.
- Hittle, James D., *The Military Staff: its history and development*, Harrisburg: The Stackpole company, 1961.
- Huntington, Samuel, *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, New York: Vintage Books, 1957.
- Hün, İhsan, *Osmanlı Ordusunda Genelkurmayın Ne suretle Teşekkül Ettiği ve Geçirdiği Safhalar*, İstanbul: Genelkurmay Basımevi, 1952.
- IISS, *The Military Balance*, Chapter Four: Europe, 112:1, 71-182, 2012.
- İskora, Muharrem Mazlum, *Harp Akademileri Tarihçesi 1846-1965, Cilt 1*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1966.
- Jazet, Paul, *Histoire de L'école Spéciale Militaire de Saint-Cyr Par un Ancien Saint-Cyrien*, Paris: Librairie Ch. Delagrave, 1886.
- Johnson-Freese, Joan, "The Reform of Military Education: Twenty-Five Years Later", *Orbis*, 56 (1), s.135-153, 2012.
- Karabekir, Kazım, *Hayatım*, İstanbul: Kronik Kitap, 2019.
- Karatamu, Selahattin, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi, 3.Cilt, 6.Kısım (1908-1920), 1.Kitap*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1971.
- Kennedy, Gregory C. & Neilson, Keith, *Military Education: Past, Present, and Future*, Londra: Praeger, 2002.
- King, Anthony, *The Transformation of Europe's Armed Forces: From the Rhine to Afghanistan*, Cambridge: Cambridge University Press, 2011.
- Kurtcephe, İsmail & Balcıoğlu, Mustafa, *Kara Harp Okulu Tarihi*, Ankara: KHO Matbaası, 1991.
- Küçük, Sami, *Rumeli'den 27 Mayıs'a İhtilalin Kaderinin Belirleyen Köşk Harekatı*, İstanbul: Mikado Yayınları, 2008.
- Libel, Tamir, *European Military Culture and Security Governance: Soldiers, Scholars and National Defence Universities (1st ed.)*, Londra, Routledge, 2016.
- Masland, John.W & Radway, Laurence I., *Soldiers and Scholars: Military Education and National Policy*, Princeton: Princeton University Press, 1957.
- Millotat, Christian O.E., *Understanding The Prussian-German General Staff System*, Strategic Studies Institute U.S. Army War College March 20, 1992.
- Moreau, Odile, *Reformlar Çağında Osmanlı İmparatorluğu: Askeri "Yeni Düzen" in İnsanları ve Fikirleri: 1826-1914*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- Mukherjee, Anit, "Educating the Professional Military: Civil–Military Relations and Professional Military Education in India", *Armed Forces & Society*, Cilt 44(3), 2018, 476-497.
- Muth, Jörg, *Command Culture: Officer Education in the US Army and the German Armed Forces, 1901-1940, and the consequences for World War II*, Texas: University of North Texas Press, 2011.
- Önal, Sami, *Tuğgeneral Ziya Yergök'ün Anıları: Harbiye'de Dersim'e 1890-1914*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006.
- Parkin, Russell, "Introduction: Protean War and the Dilemma of Professional Military Education", *Warfighting and Ethics, Selected Papers from the 2003 and 2004 Rowell Seminars*, Land Warfare Studies Centre, Canberra, July 2005.

- Perlmutter, Amos, *The military and politics in modern times: On professionals, praetorians, and revolutionary soldiers*, New Haven: Yale University Press, 1977.
- Satana, Nil S., “Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy”, *Armed Forces & Society*, 34, 357-388, 2008.
- Seyhan, Dündar, *Gölgedeki Adam*, İstanbul: Hür Dağıtım, 1966.
- Sookermany, Anders McDonald, “Military Education Reconsidered: A Postmodern Update”, *Journal of Philosophy of Education*, Vol. 51 (1), 2017, s.310-330.
- Toker, Hülya, *Çanakkale Mubarebelerine Katılan Komutanların Biyografileri*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2014.
- Uyar, Mesut, “Brothers in Arms: Turkish Officers in the Çanakkale (Dardanelles) Campaign”, Paper presented to the Conference *Gallipoli in Retrospect 90 Years on*, Onsekiz Mart University International Conference, Çanakkale, 21-23 April 2005.
- Uyar, Mesut, “Ottoman Arab Officers between Nationalism and Loyalty during the First World War”, *War in History*, 20(4), 2013, s.526-544.
- Uyar, Mesut & Erickson, Edward J., *A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk*, California: ABC-CLIO, 2009.
- Uyar, Mesut ve Varoğlu, A. Kadir, “In Search of Modernity and Rationality: The Evolution of Turkish Military Academy Curricula in a Historical Perspective”, *Armed Forces & Society*, 35, 180-202, 2008.
- Wallach, Jehuda, *Bir Askeri Yardımın Anatomisi, Türkiye’de Prusya-Alman Askeri Heyetleri: 1835-1919*, Çev. Fahri Çeliker, ATASE Yayınları, Ankara: Gnkur Basımevi, 1985.
- White, Charles H., *The Enlightened Soldier: Scharnborst and the Militärische Gesellschaft in Berlin, 1801-1805*, Londra: Praeger, 1989.
- Wilkinson, Spenser, *The Brain of an Army: A Popular Account of the German General Staff*, Second edition, Westminster: Archibald Constable & Co, 1895.
- Winton, Harold R., “The Creation and Sustainment of Advanced Warfighting Institutions”, *Warfighting and Ethics, Selected Papers from the 2003 and 2004 Rowell Seminars*, Land Warfare Studies Centre, Canberra, July 2005.
- Whitton, Frederick E., *Moltke*, Londra: Constable and Company Ltd, 1921.
- Yalman, Aytaç, *Zorlu Yılların Sessiz Tanığı-1: Vatana Adanmış Bir Hayat*, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 2014.
- Yeşil, Fatih, “Kara Kuvvetlerinde Avrupalı Danışmanlar”, *Osmanlı Askeri Tarihi: 1792-1918*, Ed. G.Yıldız, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.
- Yirmibeşoğlu, Sabri, *Askeri ve Siyasi Anılarım 1928 - 1965 -1. Cilt*, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1999.
- Yurdabak, Turgut, *Harp Akademileri'nin Tarihsel Zamandizini Kronolojisi 1848 1978*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1979.
- Resmi Yayınlar**
- Harb Akademileri Tarihiçesi ve 1848-1970 Yılları Arasında Okutulan Dersler*, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1969.
- Harp Akademileri Yıllığı 1848-1988*, “Kara Harp Akademisi”, İstanbul: Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, 1988.
- İngilizce-Türkçe Askeri Terimler Sözlüğü*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1971.

Resmî Gazete, Milli Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığında: 18 Aralık 2005, Subay ve Astsubay Atama Yönetmeliği, madde 37, sayı:26027

Resmî Gazete, Subay ve Astsubay Atama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 9 Nisan 2011, Sayı: 27900

Türk İstiklal Harbi'ne Katılan Alay ve Tugay Komutanlarının Biyografileri Cilt I-2, Ankara: Genelkurmay ATASE Yayınları, 2010.

2000'li Yıllarda Türk Harp Akademileri ve Kurmay Subay, İstanbul: Harp Akademileri Basımevi, 1992.

İnternet Kaynakları

Alman Harp Akademisi, <https://www.fueakbw.de/index.php/en/about>

2015 Demographics Profile of the Military Community, US Department of Defense, 2015. U.S. Army Command and General Staff College Catalog Year 2015-2016, Fort Leavenworth, Kansas, 2016.

<https://www.gov.uk/government/statistics/uk-armed-forces-monthly-service-personnel-statistics-2017>.

<http://www.ecole-superieure-de-guerre.fr/ecole-application-etat-major.html>, erişim tarihi:10 Ağustos 2022.

Historique de la 31e promotion de l'Ecole spéciale militaire de Saint-Cyr (1847-1849), promotion de la République s.2. <https://www.saint-cyr.org/medias/editor/files/1847-1849-31e-promotion-de-la-republique.pdf>, 26 Ocak 2011.

<http://www.tsk.tr/TskHakkinda/GenelkurmayBaskanlari>.

Kara Harp Enstitüsü Tarihçesi, <https://www.msu.edu.tr/sayfadetay.aspx?SayfaId=448&ParentMenuId=32>

Kubbealtı lügati, erkan-ı harp, <http://www.lugatim.com/s/ERK%C3%82NIHARP>

TDK <https://sozluk.gov.tr/>